

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 59.

Tisdagen den 12 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande juni.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse med andra kammarens talman gemensamma omröstningar komme att anställas vid början av morgondagens sammanträde.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets memorial nr 37 och statsutskottets utlåtanden nr 202—205.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 206, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående provisoriska löne-regleringar för viss till lantförsvaret och marinen hörande personal, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 66.

Vid föredragning av lagutskottets memorial nr 69, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till särskild ersättning åt sekreteraren hos lagutskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets memorial nr 70.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1, Stora och Lilla, m. m. i Göteborgs och Bohus län.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets memorial:

nr 122, angående ersättning till postdirektören J. Enger, vilken såsom särskild föredragande och sekreterare biträtt utskottet vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1918 för statens skogsdomäner m. m. samt två i ämnet väckta motioner; ävensom

nr 123, angående ersättning till t. f. revisionssekreteraren A. E. Rodhe, vilken såsom särskild föredragande och sekreterare biträtt utskottet vid behandling av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 188, med förslag till lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark samt lag om förbud mot avsändning av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark och, nr 242, angående ströängars utbytande mot annan mark.

Vad utskottet i dessa memorial hemställts bifölls.

Om förstatligande av enskilda järnvägar m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förstatligande av de enskilda järnvägarna m. m.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Widlund* väckt motion, nr 274, hade nämnda kammare på hemställan av sitt tredje tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, dels att det täcktes Kungl. Maj:t utreda,

1:o) i vad mån bildandet av större trafikförvaltningar, omfattande flere bolags järnvägar, kunde främjas och stödjas;

2:o) i vilken utsträckning enskilda järnvägsaktiebolag skulle kunna åläggas införande av ett enhetligt bokföringssystem, samt för sådana bolag stadgas normerande bestämmelser för avskrivningar och avsättningar till förnyelsefonder;

3:o) i vad mån den statliga kontrollen över de enskilda järnvägarna kunde och borde utvidgas,

dels ock att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, som av denna utredning kunde föranledas.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att första kammaren måtte på det sätt biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, att första kammaren för sin del beslöte, att riksdagen i skrivelse till

Kungl. Maj:t skulle anhålla, dels att det täcktes Kungl. Maj:t utreda,

Om förstatligande av enskilda järnvägar m. m.
(Forts.)

1:o) i vilken utsträckning enskilda järnvägsaktiebolag skulle kunna åläggas införande av ett enhetligt bokföringssystem, samt för sådana bolag stadgas normerande bestämmelser för avskrivningar och avsättningar till förnyelsefonder;

2:o) i vad mån den statliga kontrollen över de enskilda järnvägarna kunde och borde utvidgas;

dels ock att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, som av denna utredning kunde föranledas.

Reservation hade avgivits av herrar *Alkman, Oscar Olsson* och *Gelin*, vilka ansett, att utskottet bort på åberopade grunder hemställa, att första kammaren i förevarande ärende måtte biträda andra kammarens beslut.

Herr *Alkman*: Som kammaren torde finna, har utskottet här endast delvis instämt i andra kammarens beslut angående vissa utredningar för att åstadkomma en bättre kontroll än den, som för närvarande utövas från statens sida i fråga om våra enskilda järnvägar. Denna utredning skulle ju enligt utskottets mening särskilt omfatta, »i vilken utsträckning enskilda järnvägsaktiebolag må kunna åläggas införande av ett enhetligt bokföringssystem, samt för sådana bolag stadgas normerande bestämmelser för avskrivningar och avsättningar till förnyelsefonder och i vad mån den statliga kontrollen över de enskilda järnvägarna kan och bör utvidgas».

Emellertid är det en punkt i andra kammarens beslut, som utskottet icke velat vara med om och i vilken en meningsskiljaktighet även inom utskottet förefinnes. Den punkten lyder i andra kammarens beslut så, att man borde utreda, »i vad mån bildandet av större trafikförvaltningar, omfattande flera bolags järnvägar, kan främjas och stödjas». De båda myndigheter, som uttalat sig till andra kammarens utskott i denna fråga, äro järnvägsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Båda två ha vitsordat, att sådana sammanslutningar, vilka ju också, såsom vi alla veta, i en rätt stor utsträckning förekomma, i allmänhet äro till gagn, men båda myndigheterna äro tveksamma rörande möjligheterna för ett statsingripande. Järnvägsstyrelsen är tveksam, om staten överhuvud kan ingripa, och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ställer sig t. o. m. ännu något mera avvisande. Ser man på väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande här, som är ett mycket välskrivet utlåtande, finner man emellertid att de skäl, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och för övrigt båda myndigheterna anfört, kraftigt tala för nyttan av sådana sammanslutningar. Jag ber att få citera några rader:

»De största fördelarna härav äro ett bättre och jämnare utnyttjande av den rullande materielen, lämpligare anordnade tågförbindelser och ofta avsevärt bättre tillvaratagande av personalens arbetskraft ävensom möjlighet till större och lämpligare inköp av

Om förstatligande av enskilda järnvägar m. m.
(Forts.)

förbruknings- och förnödenhetsartiklar, varigenom organisation och drift förenklas och motsvarande kostnadskonton nedbringas.»

Och så pekas på, att man genom sådana större sammanslutningar har bättre garantier för, att järnvägarna skötas på ett mera järnvägssakkunnigt sätt, än det varpå många av de mindre järnvägarna för närvarande skötas. Samtidigt pekar dock väg- och vattenbyggnadsstyrelsen på ett förhållande, som den anser vara anmärkningsvärt. Styrelsen säger, att »styrelsen emellertid i detta sammanhang icke vill underlåta att framhålla, att lika lämpligt och nyttigt, som det är att mindre järnvägar sammanslutas till större enheter, lika olämpligt kan det bliva, att så stora sammanslutningar av enskilda järnvägar komma till stånd, att de kunna genom sin styrka bliva i förhållande till enskilda, kommuner och statsverket alltför mäktiga, så att de så att säga, bilda en stat i staten». Det vill säga, styrelsen har alldeles klart för sig, att sådana sammanslutningar kunna göras så, att de i alla avseenden kunna bliva lämpliga och till gagn, men också att de kunna företagas på sådant sätt, att de bli både för den trafikerande allmänheten och staten rätt farliga. När styrelsen har en sådan uppfattning och när den, såsom den också säger, icke själv kan hitta på de rätta medlen för att föra sammanslutningarna i alldeles rätta banor, så förefaller det mig som om styrelsen skulle finna det angeläget eller åtminstone icke ha något emot, att en utredning i den frågan i sammanhang med de övriga utredningarna finge komma till stånd. Ej heller kan väl styrelsen på detta område anse sig så allvetande och allvis, att den icke skulle kunna tänka sig, att om personer särskilt tillsätts för detta ändamål, dessa möjligen skulle kunna finna ett eller annat medel som styrelsen för sin del icke lyckats finna. Jag vill säga att det över huvud taget förefaller mig som om det vore lämpligt att söka åstadkomma en utredning för att finna de vägar och medel, som man tills vidare icke lyckats finna för uppnående av ett ändamål som man finner vara gott. Så har emellertid här icke föreslagits. Och andra kammaren har för sin del icke kunnat godkänna ett sådant betraktelsesätt, som myndigheterna här utvecklade, utan den har, icke övertygad om riktigheten av detta betraktelsesätt, tillstyrkt en utredning även av denna fråga i sammanhang med det stora hela. Första kammarens utskottsmajoritet har nu icke velat vara med om detta, utan anser, att denna sida av saken icke borde få utredas. Det är detta som gjort, att vi måst reservera oss mot denna del av betänkandet, som vi icke kunnat vara med om. Vi finna det för vår del alldeles meningslöst, att om man över huvud taget skall undersöka och utreda frågan om en bättre kontroll över de enskilda järnvägarna, de blivande utredningsmännen icke skulle få studera även denna sida av saken. Det är alldeles meningslöst att lägga utredningen på det sättet, att denna viktiga sida av vår enskilda järnvägspolitik, som det här är fråga om, icke skulle få beröras. Den enda garanti, som vi funnit behöfligt och lämpligt föreslå för en sådan utredning, är, att man skulle göra ett uttalande om att ett statsingripande ej bör ske annat än när enskilda intressen

på ett uppenbart obehörigt sätt visa sig tredskande, och detta ha reservanterna uttalat i några rader, som jag skall tillåta mig citera för att slippa bli långrandig. Reservanterna säga, att denna fråga — angående sammanslutning av mindre järnvägar — »i praktiken icke annat än av synnerligen starka och tvingande skäl bör lösas på annan väg än frivillighetens och i den mån de allmänna och enskilda intressena på nämnda väg kunna komma varandra till mötes. Staten torde sålunda icke böra tillgripa de påtryckningsmedel, som tilläventyrs kunna stå staten till buds, i andra fall än när enskilda intressen på ett uppenbart obehörigt sätt ställa sig hindrande i vägen för allmänna intressen av verkligt betydande natur.» Jag vill för resten påpeka, att enskilda intressen i dessa fall kunna ställa sig obehörigen hindrande även gent emot andra enskilda intressen och att det kan även för deras del vara till gagn, att staten uppträder och medlar på sådant sätt, att de obehöriga intressena icke få göra sig gällande. Det kan ju exempelvis tänkas ett sådant fall, att när det är fråga om en för trafiken lämplig sammanslutning, ett enda järnvägsbolag, vars medverkan behöves, uppställer så orimliga villkor för att vara med, att det hela kan stranda om icke staten ingriper mot ett sådant allt för egoistiskt intresse.

Jag skall icke yttra mig längre. Jag tror, att de skäl, jag har anfört, för att i den utredning, som utskottet föreslagit, låta även denna fråga komma med, äro så goda, att man kan känna sig övertygad av dem. Jag vill också påpeka, att om icke denna punkt i beslutet från första kammarens sida kommer med, löper hela frågan fara att falla vid denna riksdag, helst som det icke gärna lär vara möjligt att i denna riksdagens sena timma få saken ånyo prövad av andra kammaren.

Med anledning av vad jag sålunda anfört skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Borell: Jag ber att i största korthet få redogöra för de skäl, som bestämt utskottet, då utskottet icke ansett sig kunna tillråda första kammaren att besluta om en utredning i fråga om bildandet av trafikförvaltningar mellan enskilda järnvägar. Såsom den föregående ärade talaren påpekat, ha så väl väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som järnvägsstyrelsen i sina utlåtanden i ärendet avstyrkt en sådan utredning. De vitsorda visserligen, att dylika sammanslutningar kunna vara till största gagn såväl för de enskilda järnvägarna själva, som för det allmänna, men då utvecklingen av sig självt går i denna riktning något framtvingande från statens sida av dylika sammanslutningar i varje fall icke torde kunna ske, finna de den ifrågasatta utredningen ej vara erforderlig eller lämplig. Andra kammarens utskott och reservanterna ha emellertid ansett, att sådana fall kunna förefinnas, då staten även med tillgripande av tvångsmedel bör genomdriva sådana sammanslutningar, och andra kammarens utskott pekar på de medel, som i sådant avseende kunna stå till förfogande, nämligen statens makt över taxorna och det inflytande staten kan äga på grund av fordran för be-

Om förstatligande av enskilda järnvägar m. m.
(Forts.)

Om förstatligande av enskilda järnvägar m. m.
(Forts.)

viljade statslån. Majoriteten inom utskottet har icke kunnat följa andra kammarens utskott och reservanterna i denna deras åsikt. Det är ju givet, att staten måste i åtskilliga hänseenden kunna tillgripa tvångsmedel med avseende på de enskilda järnvägarna t. ex. i fråga om tillsynen av trafiksäkerheten och dylikt, men detta är något helt annat än ett ingripande för att åstadkomma en sammanslutning mellan två skilda företag. Det är alldeles givet, att dylika trafiksamman slutningar om de skola medföra den med dem avsedda nytta, måste vara grundade på underlag av gemensamma intressen och likartade förhållanden. Om dessa intressen icke förefinnas, torde det vara lönlöst att tvångsvis sammanföra sådana järnvägar, vilket givetvis skulle kunna medföra svåra ekonomiska konsekvenser för enskilda järnvägsbolag. Endast möjligheten av att sådana åtgärder skulle kunna tillgripas, torde göra det enskilda kapitalet tveksamt att engagera sig i privata järnvägsföretag, en omständighet, som naturligtvis skulle försvåra tillkomsten av sådana. Med hänsyn till dessa betänkligheter och då i varje fall en utredning i ifrågavarande syfte icke läser medföra några nämnvärda praktiska resultat, har utskottet icke ansett, att en sådan utredning borde tillstyrkas, och jag tillåter mig att på dessa skäl yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Som andra kammarens beslut i ärendet således icke blivit av första kammaren oförändrat antaget, skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen ärendet till andra kammaren återlämnas för vidare behandling.

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av vissa åtgärder till folkundervisningens befrämjande.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Kristensson* m. fl. väckt motion, nr 326, hade nämnda kammare på hemställan av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes borde vidtagas för

1) planmässig inskränkning i användandet av mindervärda skolformer, under strävan mot fullt införande av heltidsläsning,

2) förhindrande av att ingen eller dålig skolgång förekomme samt av för tidig avgång från skolan,

3) utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare skulle kunna anställas över allt å folkskolestadiet.

samt för riksdagen framlägga de förslag, för vilkas genomförande riksdagens medverkan vore erforderlig.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på angivna grunder hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Oscar Olsson*, *Alkman* och *Gelin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren i förevarande ärende måtte biträda andra kammarens beslut.

Herr *Olsson*, *Oscar*: Såsom kammaren behagade finna, ha i andra kammaren både höger och vänster fullkomligt enhälligt anslutit sig till det skrivelseförslag det här är fråga om. Denna enhällighet i andra kammaren behöver kanske icke ha någon betydelse i denna kammare, men det är en sak, som jag dock skulle tro betyder åtskilligt i denna kammare, nämligen att sakkunskapen ställt sig bakom och givit sitt stöd för nödvändigheten av de åtgärder, som i skrivelseförslaget begäras. Utskottet har nämligen varit i tillfälle att inhämta folkskolöverstyrelsens mening i frågan, och folkskolöverstyrelsen har som sagt uttalat sig för nödvändigheten av dessa åtgärder. Vad gäller då detta skrivelseförslag? Det gäller helt enkelt åtgärders vidtagande, för att Sveriges barn verkligen skola komma i åtnjutande av den folkskolundervisning, som lagen har avsett att ge dem redan för 75 år sedan. Nu kan man ju något förvåna sig över, att kammarens första tillfälliga utskott vill motsätta sig åtgärder för lagens effektivitet. Det är rätt så egendomligt att se, att utskottet på ett ställe säger, att erfarenheten torde hava ådagalagt, att de bestämmelser vi nu ha, ha visat sig tillfyllest. Jag skall be att här offentligt få fråga utskottet vad det är för en erfarenhet, som säger det. Den erfarenheten torde utskottets herrar ledamöter få rysligt svårt att här framlägga något bevis för. Erfarenheten säger nämligen raka motsatsen till vad utskottet säger. Erfarenheten säger, att halvtidsläsande skolor här i landet minskas med $\frac{3}{4}$ % om året, högt räknat, varför det skulle dröja ytterligare 60 år, innan hälften av alla Sveriges folkskolebarn finge tillgodogöra sig den undervisningstid, vartill de ha rätt och innan lagen finge full effektivitet. Erfarenheten har sålunda visat, att det drar ungefär två mansåldrar, innan det syfte, som en 75-årig lag från början uppställt, kommer att bli förverkligad. Se vi på de ansvariga myndigheternas ställning, så säger folkskolöverstyrelsen här alldeles det samma som jag sagt. Folkskolöverstyrelsen säger, att erfarenheten visst icke ådagalagt, att nu gällande bestämmelser äro tillfyllest. Folkskolöverstyrelsen säger tvärtom, att utredningsåtgärder behövas. Nu säger utskottet, att någon tids avvaktan i fråga om denna ut-

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

rednings vidtagande icke lär kunna skada. Nej, det beror ju alldeles på, hur man ser saken. Ifall det är fråga om en 135-årig utveckling, betyder det naturligtvis från den synpunkten sett icke så mycket, om frågan får ligga till sig ett eller två år till. Men ser man saken från svenska folkets intressesynpunkt, så ställer det sig helt annorlunda. Vad beror det då på, att ungefär hälften av svenska folkets barn får nöja sig med halvtidsundervisning? Det beror dels på föräldrarnas fattigdom, dels på kommunernas fattigdom. Vad nu föräldrarnas fattigdom beträffar, så undrar jag, om vi här i denna kammare, vi som icke skicka våra barn till folkskolan, utan skicka våra barn till andra skolor, verkligen skulle känna oss berättigade att gå emot vad hela andra kammaren enhälligt i detta fall beslutit för den stora massan eller för 93 % av svenska folkets barn, som gå i folkskolan. Man säger, att detta kan bli dyrt för staten. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det undervisningsbidrag, som vi här i denna kammare få för våra barns undervisning, blir betydligt större, än det undervisningsbidrag, som det allmänna ger till folkskolans barn. Våra barns uppfostran i de högre skolorna kostar för varje barn staten bra många gånger mer än varje folkskolebarns uppfostringsbidrag av allmänna medel går till. Jag tycker sålunda, att det borde vara en hederssak för oss i kammaren att söka fylla ett utredningskrav, som endast vill tillgodose, att barnen få den undervisning, vartill de enligt lag äro berättigade. Man har i utskottet sökt insinuera, att denna utredning skulle komma att ge till resultat stora bördor för de fattiga kommunerna här i landet. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att det är alldeles omöjligt. Det vi ha begärt i detta förslag till utredning är icke, att de halvtidsläsande skolorna skola på en gång avskaffas. Det vi ha begärt är en utredning, som ger stöd åt inskränkning av de mindre skolformerna. Utskottet visar självt, att såsom det nu är, beror det helt och hållet på de särskilda folkskolinspektörernas nit och intresse och deras förmåga att övervinna motståndet i skilda skoldistrikt, om dessa skolformer skola i dessa skoldistrikt kunna undanträngas. Utskottet anser, att på detta sätt de fattiga kommunerna bli utsatta för ett betydligt mera ojämnt ekonomiskt tryck, än om en utredning kommer till stånd, som planmässigt tar sikte på ett över hela landet fortgående undanträngande av dessa skolformer i förening med sådan hjälp åt de fattiga kommunerna, att dessa kunde stå ut med en förbättrad skolform. Sålunda, reservanterna vilja genom sin utredning raka motsatsen till vad utskottet insinuerar, att denna utredning skulle resultera i. I detta sammanhang bör också den för tidiga avgången från folkskolan av särskilt fattiga barn omtalas. Utskottets majoritet påpekar, att folkskolestadgan i detta avseende innehåller bestämmelser, som icke lämna något övrigt att önska. Jag skall be att få understryka, att de fattigaste föräldrarna kunna hålla kvar sina barn i folkskolan den lagstadgade tiden endast genom att dras in under fattigvården. Jag får säga, att redan detta förhållande är ett skarpt argument för att verkställa utredningen, om det icke skulle kunna gå på ett lämpligare sätt. Vidare

erkänner utskottet ögonblicket efter, att denna sak begriper det egentligen icke alls, utan därom torde överstyrelsen böra komma med en framställning. Men vad är detta för fjäsk? Här har kommit en framställning. Vi ha inhämtat folkskolöverstyrelsens mening i saken. Skall icke det vara tillräckligt, utan skall man säga, att om överstyrelsen kommer nästa år och begär detta, så ha vi inset mot detta. Tror icke utskottet vad folkskolöverstyrelsen säger, om dess yttrande inte är rent officiellt.

Om åtgärder för folkskolöverstyrelsens främjande.

(Forts.)

Vad tredje punkten beträffar, den som handlar om lärartillgången, så säger utskottet — och det är verkligen synd om utskottet på grund av de upplysningar, som sedan framkommit —, att de åtgärder, som vidtagits för att få en rikare tillgång på lärarkrafter, synas bliva effektiva. Det stod i tidningarna för i går eller i förgår omtalat, att vid Härnösands seminarium fanns det 23 inträdessökande till 25 eller 26 platser, och utskottet har verkligen fått reda på från överstyrelsehåll, att ungefär på det sättet är det runt om i Sverige. Jag får verkligen säga, att jag inte tror, att utskottet velat skriva så, att det skulle vilja slå blå dunster i ögonen på kammaren. Det har utskottet naturligtvis inte avsett, men detta skrivelseförslag har nästan verkat som ett meddelande till kammarens förvillande i stället för till kammarens upplysning.

Slutligen koncentrerar sig utskottets majoritet på den punkten, där det säger, att det är mycket möjligt, att allt detta behövs, men då får folkskolöverstyrelsen själv komma med sina krav på utredning. Överstyrelsen har påpekat, att under folkskolans nuvarande organisationsperiod är styrelsen alldeles överhopad av den löpande arbetsbördan. Överstyrelsen har också sagt, att det utredningskrav, som det här är fråga om, är alldeles nödvändigt för folkskolans utveckling. Varenda människa, som är intresserad för svenska folkets skolundervisning, bör kunna begripa, att det är olyckligt ställt och blir olyckligare ställt för varje dag, som denna utredning låter vänta på sig. Vad är det då för en motivering att säga, att det är sant allt detta, men vi böra låta det gå den väg, som vi anse vara den rätta vägen. Den rätta vägen är icke, att andra kammaren beslutar fullkomligt enhälligt, att denna utredning behöves med stöd av de sakkunniges enhällighet, utan rätta vägen är, att första kammaren avslår dessa nödvändiga krav med anvisning till överstyrelsen att gå en annan väg nästa år.

Herr talman! Denna frågas vikt och betydelse, denna fråga, som fått vänta så många årtionden på sin lösning, är verkligen sådan, att jag, med fullt förtroende till att kammarens uppfattning är i överensstämmelse med de sakkunniga myndigheternas yttrande, ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom herrarna finna av den vid utskottets utlåtande fogade reservation, angiva reservanterna, att andra kammarens beslut avser en anhållan till Kungl. Maj:t om en allsidig utredning, vilken snarast möjligt

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

skulle utmynna i ett planmässigt avhjälpande av de svåraste brister-na i vårt folkundervisningsväsende. Motionen är synnerligen vidsträckt lagd. Andra kammarens utskott har emellertid funnit, dels att åtskilliga av motionärens uppgifter icke äro med verkliga förhållandet överensstämmande, dels ock att åtskilliga av hans krav icke kunna tillstyrkas, och andra kammarens utskotts utlåtande, som andra kammaren bifallit, har icke heller fullt så omfattande lydelse, som reservanterna ha uppgivit. Andra kammaren har nämligen i enlighet med sitt utskotts hemställan beslutat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, »det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes böra vidtagas för

1) planmässig inskränkning i användandet av mindervärda skolformer, under strävan mot fullt införande av heltidsläsning,

2) förhindrande av att ingen eller dålig skolgång förekommer samt av för tidig avgång från skolan,

3) utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare må kunna anställas över allt å folkskolestadiet».

Då båda utskotten varit ense om, att motionärens önskemål i varje fall ej borde tillmötesgås i *vidsträcktare* mån än andra kammarens utskott föreslagit, så är det dessa tre punkter, som första kammarens utskott slutligen haft att taga ståndpunkt till.

Vad först beträffar frågan om utvidgande av heltidsläsningen, så har jag för min del alldeles samma uppfattning som reservanterna och andra kammarens utskott, att man bör sträva mot detta mål, ehuru jag väl vet, att man på många ställen på landsbygden hysar en annan uppfattning. Man anser, att med hänsyn till lokala och andra förhållanden halvtidsläsningen har sitt berättigande. Nu är det också sant, att även i åtskilliga andra hänseenden, såsom ifråga om skollokalernas hygieniska och andra förhållanden allt ej är väl beställt, ehuru motionären nog i hög grad överdrivit sin skildring och gjort den alltför mörk. Jag har här i min besittning brev från ett par av de orter, som uttagits som varnande exempel, i vilka vederbörande förklara, att motionärens skildringar äro i hög grad överdrivna och i vissa avseenden felaktiga. Jag är ej heller övertygad om, att så litet har gjorts i avseende å införande av förbättrade skolformer, som motionären framhållit, och jag skall tillåta mig att i detta avseende nämna några siffror. De äro hämtade från en statistik för åren 1901—1911.

Antalet av de barn, som avgingo från folkskolorna enligt § 48 i folkskolestadgan, d. v. s. som på grund av fattigdom eller till följd av otillräcklig fattningsgåva lämnade skolan utan att ha genomgått dess lärokurs, utgjorde år 1901 17,9 %, år 1911 uppgick deras antal till 14,1 %. De mindre folkskolorna ha under de tio åren från 1901 till och med 1911 visserligen liksom folkskolor och småskolor vuxit i antal och proportionsvis vuxit mer än dessa, men deras barnantal har icke ökats, och deras svagaste former eller de flyttande mindre

folkskolorna, som år 1901 upptogo ej mindre än 42 % av de mindre folkskolornas barnantal, upptogo år 1911 29,4 % av motsvarande barnantal. År 1901 gingo ännu 16,8 % av samtliga barn i flyttande skolor, år 1911 blott 6,9 %. De halvtidsläsande skolorna av olika slag hyste år 1901 ända till 51,1 % av hela barnantalet i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor men inneslöto år 1911 endast 38 % av motsvarande barnantal.

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Samtidigt ha de bästa skoltyperna gått framåt. Av barnen i småskolorna funnos i skolor av litt. a-typen 26,7 % år 1901 och 38 % år 1911, och i skolorna av litt. b-typen 32,6 % år 1901 och 34,8 % år 1911. Folkskolorna litt. A upptogo år 1901 endast 22,4 % av folkskolornas barnantal, år 1911 däremot 31,6 %. Folkskolorna litt. B på samma sätt år 1901 blott 11,8 %, år 1911 åter 16,4 % och folkskolorna litt. E år 1901 17,1 %, år 1911 åter 17,2 %, de båda bästa småskoletyperna upptogo således sistnämnda år tillsammans 72,8 % av barnen i småskolorna och de tre bästa folkskoletyperna 65,2 % av barnen i folkskolorna. Omkring 60 % av samtliga barn på småskolestadiet och omkring 41,6 % av samtliga barn på folkskolestadiet tillhörde nämnda typer. — Statistiken visar, att dylika förbättringar ägt rum icke blott i städerna utan även på landsbygden. Av barnen i landsbygdens småskolor undervisades sålunda i skolor litt. a 10,5 % år 1901 och 20,4 % år 1911 samt i skolor litt. b. 39,3 % år 1901 och 44,5 % år 1911. Av hela barnantalet i landsbygdens folkskolor upptogo litt. A-skolorna 6,2 % år 1901 och 13,5 % år 1911, litt. B-skolorna 13,6 % år 1901 och 20,4 % år 1911 och litt. E-skolorna 20,9 % år 1901 och 21,8 % år 1911. I de båda bästa småskoletyperna undervisades sålunda år 1911 sammanlagt 64,9 % av samtliga barn i landsbygdens småskolor och i de tre bästa folkskoletyperna sammanlagt 55,7 % av samtliga barn i landsbygdens folkskolor.

År 1901 kommo i genomsnitt för samtliga skolor 47 barn på varje lärare, år 1911 hade antalet nedgått till 39. Även andra jämförelsetal finnas att tillgå som angiva folkskoleväsendets förbättring. Så funnos år 1901 3,1 och 1911 3,7 skolor på varje kvadratmil samt år 1901 24,9 och år 1911 27,1 skolor på varje tiotusental invånare.

Detta är ju dock ett framåtskridande, ehuru jag gärna vill medgiva, att dessa siffror ej äro så synnerligen lysande. Men denna statistik räcker blott till 1911 och sedan dess har farten varit åtminstone något starkare, och efter 1914 har förbättringen framskridit i ganska raskt tempo. Som kammaren erinrar sig, antogs år 1914 instruktion för folkskoleinspektörerna, vilka därigenom fångo en helt annan ställning och en i viss mån annan myndighet än tillföre. Det är ju ock så, att principerna om heltidsläsningen och om folkskolornas organisation i dess helhet äro fastställda av folkskoleundervisningskommittéen, och maktmedel saknas ingalunda gentemot tredskande kommuner. Man har emot dylika ett mycket kraftigt medel, nämligen indragning av statsanslaget. Erfarenheten har visat, att folkskoleinspektörerna på ett synnerligen energiskt och målmedvetet sätt använt den befogenhet, som givits dem, och det har efter den

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

nya instruktionens tillkomst gjorts rätt så mycket för att förbättra de bristfälliga skolformerna. Man får ej heller blunda för, att farten på sina ställen har varit så stor, att man i många ekonomiskt svaga kommuner med oro spörjer, hur man skall kunna bära de bördor, som i ifrågavarande avseende krävas av kommunerna. Man torde också nödgas i detta avseende taga i betraktande, att det mål, som man vill vinna, nämligen åstadkommandet av fullständig heltidsläsning, aldrig torde kunna till fullo ernås, förrän frågan om understöd åt särskilt skattetyngda kommuner, som provisoriskt ordnats för 1918, genom denna riksdags beslut, fullständigt lösts, och detta lär väl ej kunna ske annat än i samband med den kommunala skattereformen. Jag har för min personliga del den bestämda övertygelsen, att man måste på detta område gå fram med en viss varsamhet, och detta för folkskolans egen skull för att ej riskera det goda samarbetet mellan de lokala myndigheterna och folkskolans målsmän. Det är sålunda från utskottets sida alls ingen brist på förståelse för själva saken, men utskottet har icke kunnat komma till annan uppfattning, än att man — och detta för folkskolans egen skull — bör avvakta resultatet av folkskoleinspektörernas omförmälda verksamhet. Det är ju givet, att resultatet därav ej kunnat ännu till fullo visa sig, då strävandena fram mot införandet av bättre skolformer i ganska stor utsträckning nödvändiggör nybyggnader av skolor och omändringar av äldre lokaler.

Jag skall härefter övergå till den andra punkten, nämligen »förhinderande av att ingen eller dålig skolgång förekommer samt av för tidig avgång från skolan». Vad angår lagstadgandet mot tredskande barn synas mig de befintliga bestämmelserna tillräckligt effektiva. Däremot vill jag gärna medgiva, att befogade invändningar kunna göras i fråga om de bestämmelser, som finnas i § 51 i gällande folkskolestadga rörande åtgärder gentemot tredskande föräldrar och att bättre former härför torde kunna finnas. Det lär emellertid ej vara någon svårighet för folkskoleöverstyrelsen, att komma med förslag i detta i det stora hela obetydliga ärendet. I vad nu ifrågavarande punkt avser den större frågan om ekonomiskt understöd åt fattiga föräldrar och barn, torde den ej kunna få sin slutgiltiga lösning tidigare än den under första punkten angivna angelägenheten.

Jag övergår nu till den tredje punkten, frågan om utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare må kunna anställas överallt å folkskolestadiet. Det måste medgivas, att bristen på lärarekrafter är kännbar, vilket kan bero dels på bristande utbildningsmöjligheter, dels på mindre gynnsamma ekonomiska förhållanden för lärarkåren. Emellertid pågår alltså byggnade eller utvidgande av seminarier enligt av folkundervisningskommittén uppgjord plan, om än, huvudsakligen på grund av dyrtiden, icke i fullt så hastigt tempo, som kommittén tänkt sig. Sedan 1911 ha två nya studentavdelningar, en kvinnlig i Kalmar och en manlig i Strängnäs, kommit till, seminariet i Göteborg har blivit färdigt såsom dubbelseminarium, likaledes se-

minarierna i Falun och Uppsala, varjämte seminariet i Lund och det i Luleå stå under utvidgning till dubbelseminarier. Närmast är nu ställt i utsikt för att trygga tillgången på lärare i Norrland att an-
tingen bygga ett nytt seminarium eller utvidga ett redan befintligt till dubbelseminarium. I den mån riksdagens medverkan här-
för erfordras kommer förslag i ämnet att föreläggas densamma.

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Genom inrättande av dubbelseminarier har elevantalet mer än fördubblats, ty de nya lokalerna rymma betydligt mer än dubbelt så många elever som de gamla gjorde. År 1912 fick ett enskilt seminarium (i Göteborg) en studentavdelning.

Det har icke varit brist på elever utom i år på några håll, och det kan ju möjligen bero på dyrtiden.

Vad beträffar lärarnas ekonomiska förhållanden så vill jag erinra om, att *lärarlönenämndens* betänkande med förslag till löneroglering för folkskollärarkåren framlades ungefär samtidigt som kristiden började. Av denna anledning har någon reglering ännu ej kunnat fastställas. Emellertid hava som bekant såväl 1915 och 1916 som 1917 års riksdagar beviljat löneförbättring åt nämnda lärarkår för ett år i sänder och därmed uttryckt önskan om, att proposition om löneroglering måtte om möjligt till den därnäst sammanträdande riksdagen avlätas. I anledning av innevarande riksdags därom avlåtna skrivelse ha, enligt vad jag inhämtat, åtgärder vidtagits för möjliggörande av, att proposition i ämnet skall kunna avlätas till 1918 års riksdag. De hinder, som därvid kunna möta och eventuellt välla dröjsmål — jag åsyftar därmed särskilt, att till följd av penningvärdets fall nya beräkningar måhända få göras — äro ej av den art, att de kunna undanröjas genom den nu begärda utredningen. Då proposition således kommer till riksdagen i detta ämne, får riksdagen tillfälle att tillse, att lönerogleringen blir tillräckligt effektiv för att råda bot för eller förhindra uppkomsten av lärarbrist.

Med anledning av herr Oscar Olssons vädjan till utskottet att förklara vad utskottet menar med att »erfarenheten torde hava ådagalagt, att dessa bestämmelser varit tillfyllest» så framgår av utskottets betänkande, att detta uttalande hänför sig till det förut gjorda referatet av instruktionen för folkskolinspektörerna. Det har visst ej av utskottet sagts, att i alla avseenden de givna bestämmelserna skulle vara tillfyllest.

Sedan folkskolan numera fått sin egen målsman i folkskolöverstyrelsen, torde det ligga närmast till hands att överstyrelsen tar initiativ i de frågor, som tillhöra folkskolans utveckling, varigenom största möjliga garanti för planmässighet och allsidighet erhålles. Därest folkskolöverstyrelsen saknar arbetskraft för särskilda utredningar i ena eller andra avseendet, torde svårighet för överstyrelsen ej möta för erhållande av sakkunnigt biträde. För min del tror jag att överstyrelsen kan vara förvissad om, att de krav, som av styrelsen kunna komma att framställas för folkskolans utveckling, komma att från riksdagens sida få ett välvilligt bedömande.

Om åtgär-
der för folk-
undervis-
ningens främ-
jande.

(Forts.)

På de skäl, som nu anförts, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bruce: Herr greve och talman, mina herrar! Som jag naturligtvis rätt mycket intresserar mig för detta spörsmål, ber jag att få säga några ord, och jag vill då allra först be att få taga fasta på den föregående talarens sista yttrande, då han försäkrade, att riksdagen skulle välvilligt giva folkskolöverstyrelsen de medel, som den behöfve för att befrämja folkskolväsendets utveckling. Ett av dessa medel har kammaren tillfälle att giva nu omedelbart genom att biträda andra kammarens beslut och reservation här, ty det skulle enligt min mening vara ett alldeles utomordentligt stöd för folkskolöverstyrelsen i dess strävanden att åstadkomma en bättre anordning av vårt folkundervisningsväsen. Jag hoppas, att den vädjan talaren sålunda indirekt riktade till kammaren icke skall förklinga ohörd.

Det var med tillfredsställelse jag läste utskottets utlåtande i de två första punkterna av detsamma, ty utskottet konstaterar där, att brister förefinnas, och att man vill rikta uppmärksamheten på deras förbättring. Jag trodde, att utskottet från dessa utgångspunkter skulle tillstyrka, att kammaren måtte biträda andra kammarens beslut, men det synes, då man läser vidare, som om utskottsmajoritetens hjärta vore på ett annat ställe, då utskottet först vill skjuta upp utredningen och sedan finna, att det i det hela taget är bra som det för närvarande är.

Det första spörsmålet det här gäller är att få en bättre organisation av folkskolorna inom de olika skoldistrikten. För att åstadkomma detta är det klart, att man måste taga hänsyn till ekonomiska omständigheter, men det är dock ingalunda så, som det här lyser fram, att det är uteslutande ekonomiska omständigheter, som utöva inverkan. Ekonomiska konsekvenser av större omfattning blir det endast ifall förbättringarna medföra krav på skolhusbyggnader, men det är långt ifrån, att det alltid behövs en ny skolbyggnad för en förbättring av skolans lokala organisation. En sådan kan ofta genomföras därigenom att man anskaffar nya lärarkrafter, och det statsbidrag som i enlighet med det beslut, varom i utskottsutlåtandet erinras, lämnas till lärarens avlöning, är numera så högt, att kommunens bidrag får man till stor del igen genom den skatt, som den nyanställda läraren betalar. Men det är andra omständigheter som utöva inverkan här och som egentligen äro svårare att undanröja än de ekonomiska — ty de ekonomiska hoppas vi kunna genom statens mellankomst kunna bortarbota — sådana svårigheter som att befolkningen i ett distrikt är mycket gles och samlad i små byar, eller att skolvägarna äro så långa för ett stort antal barn, att det är orimligt begära, att de skola gå var dag till skolan. Till alla dessa fakta måste en utredning taga hänsyn, och vad som här begäres är ju endast en utredning. Man vill vinna klarhet angående vilka krav man kan ställa på skoldistrikten, och jag instämmer till fullo med den föregående talaren i att man bör ställa kraven med all möjlig varsamhet för folk-

skolans egen skull, ty den skall icke göras impopulär, men icke behöver en utredning hava några farliga följder i detta hänseende. Jag tror snarare motsatsen.

Därmed kommer jag in på en fråga som här fått mycket utrymme, inspektörernas ställning. Det är icke så som den föregående talaren sade, att folkskolinspektörerna från och med 1914 fått en helt annan ställning, myndighet och befogenhet än förut. De hava precis samma befogenhet nu som före 1914, ty både Kungl. Maj:t och riksdagen hava sagt, att inspektörerna skola vara rådgivande och kontrollerande. Någon annan myndighet hava de icke fått. Skillnaden är att deras instruktion blivit omarbetad och betydligt fullständigad och mera detaljerad, men i grund och botten hava folkskolinspektörerna icke fått någon annan ställning än de förut hade. Det är icke heller så mycket fråga om att dessa bestämmelser, skola omarbetas, utan vad jag för min del önskar i stället är att de bestämmelser, som ligga till grund för vad man kan kräva av de olika skoldistrikten, bliva ordentligt utformade. Det har så ofta sagts i denna kammare, att vårt folk är laglydigt och jag tror ock att skoldistrikten skola komma att vidtaga de åtgärder som de finna överensstämma med lagstiftningens krav. Det är sant, att utvecklingen i hög grad beror av folkskolinspektörerna, och jag medgiver gärna, att de understundom kunna begå misstag, men de göra det lättare, just därför att bestämmelserna äro så svävande och litet utformade. Jag tror, att just för skoldistriktens skull det vore mycket önskvärt att få en utredning till stånd för att få klara bestämmelser rörande under vilka olika villkor skolväsendet kan så och så anordnas i de olika distrikten ute i bygderna. Ty det är å andra sidan klart — det vill jag icke hava osagt — att man icke kan lämna skoldistriktet full frihet att ordna som de vilja. Staten anslår bortemot 30 miljoner kronor till folkundervisningsväsendet. Staten gör detta under insikt om det stora samhällsintresse, som folkskolan utgör, men då är det klart att staten måste se till att det blir i varje distrikt så väl ordnat, som omständigheterna tillåta, men naturligtvis skall tillbörlig hänsyn tagas till lokala omständigheter och förhållanden.

Beträffande den andra punkten om skolförsummelse och dylikt kan jag för min del icke instämma i utskottets påstående att bestämmelserna därutinnan äro så goda, att de äro tillräckligt effektiva. Tvärtom är det allmänt erkänt inom skolvärlden, att dessa bestämmelser om skolgång äro antikverade och att det bör göras något för att få ändrade bestämmelser till stånd.

Vad lärarbristen beträffar har redan den föregående talaren erkänt, att här hava vi ett ont, som vi hava mycket svårt att avhjälpa. Tvärr är det så, att de åtgärder som vidtagits icke hjälpt, utan lärarbristen växer i oroväckande grad, och svårare är det därför att vi icke få tillräckligt antal sökande till seminarierna.

Till sist har ock utskottet här vädjat till att överstyrelsen borde taga denna sak om hand, och den föregående talaren sade att om icke överstyrelsens krafter räckte, skulle den få de medel, som be-

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

hövdes för att komplettera dem. Men det skall bli mycket svårt tänker jag om riksdagen avslår det här föreliggande förslaget. Överstyrelsen har icke annat än ett jämförelsevis litet expensanslag att tillgå för att skaffa sig sakkunnige. De kunna naturligtvis få anslag av Kungl. Maj:t av medel, som kunna finnas, men det torde bli va svårare att få detta anslag, om riksdagen avslår den begärda utredningen. Stöder riksdagen förslaget, bör det icke möta några större svårigheter att genom överstyrelsen få denna utredning till stånd, och för min del skulle jag önska, att den komme till stånd i samband med överstyrelsen och icke genom en utredningskommitté vid sidan om överstyrelsen, ty det skulle kunna förlama överstyrelsens arbete under tiden.

Men det är icke dessa detaljsaker, som för mig har det starkaste intresset. Det kan icke hjälpas, att enligt min uppfattning stå vi här inför valet för eller emot folkskolan. I ett avslag av första kammarens majoritet måste jag för min del se ett uttalande mot folkskolans utveckling. Det har konstaterats, att andra kammaren varit enig om det förslag, som återfinnes i reservationen, och där äro ock alla partier representerade både inom utskottet och i kammaren. Ingen enda röst har höjts mot utredningsförslaget. Här synes utskottet vilja göra saken till en partifråga, ty utskottet har delat sig efter partilinjer i två grupper, den ena för och den andra emot, och det kanske skall gå så ock vid en kommande votering. Jag skulle på det livligaste beklaga, om detta bleve resultatet. Jag vill dock i det längsta hoppas, att första kammaren skall genom sitt beslut erkänna, att folkskolans utveckling är ett stort och viktigt samhällsintresse. Den har visat, att den gör detta, genom att lämna medel till täckande av folkskolans krav, och jag skulle därför önska att kammaren fortsatte på den vägen även när det gäller att taga ståndpunkt till nu föreliggande spörsmål.

Jag vill icke nu draga fram allt som talar för folkskolan utan vill endast säga ett par ord. Det har i detta hänseende, ofta sagts här, att vi gå till mötes en demokratisk utveckling, det vill säga att vårt folks bredare lager i större utsträckning skola få del av inflytande och ansvar, men vad hava vi att gripa till för att göra dem skickliga att utöva detta inflytande och bära detta ansvar om icke att söka uppfostra dem att bli så goda medborgare som möjligt? För de flesta, som skola lägga sin röstsedel i valurnan, står ingen annan utbildning till buds än folkskolan.

Det har talats om flykten från landsbygden. Jag har hört mer än en person säga, att de övergiva landsbygden därför, att de vilja giva sina barn tillfälle att gå i en så god skola som möjligt. Låt oss därför göra landsbygdens skolor så goda som sig göra låter, så kan detta i någon mån motverka detta sociala missförhållande.

Det har sagts på tal om första kammarens vara eller icke vara, att den skall stå vakt om de kulturella intressena. Är det då icke ett kulturellt intresse att sörja för att de 93 % av våra barn som undervisas i folkskolorna skola få så god undervisning som möjligt?

Det är framför allt ur dessa allmänna synpunkter som jag skulle

beklaga om utskottets hemställan skulle här bifallas. Jag talar icke här som målsman för något partiintresse utan av varmt intresse för en god folkskolebildning i vårt land, och i det intressets namn vågar jag rikta en varm och vördsam vädjan till denna kammares majoritet att biträda andra kammarens beslut, varför jag nu ber att få yrka bifall till reservationen.

Om åtgärder för folkskoleundervisningens främjande.
(Forts.)

Herr Meurling: Den utveckling av skolväsendet, som nu eftersträvas, kan nog vinnas med de nuvarande skolförfattningarna. Att forcera utvecklingen på det sätt, som motionärerna önska, kan icke vara lyckligt i den nuvarande tiden. Folkskolinspektörerna hava under de sista åren åsamkat en mängd kommuner skulder för skolväsendet, som uppgå till hundratusentals kronor, och detta under det att man får cirkulär från regeringen till kommunerna att kommunerna icke skola åsamka sig större utgifter än de allra oundgängligaste! De brister, som motionärerna påpeka genom sina stickprov, äro sådana att de ovillkorligen måste kunna avhjälpas med nuvarande författning.

För övrigt, när denna fråga behandlades i andra kammaren, påvisades att dessa uppgifter icke voro pålitliga utan betydligt färglagda och såsom vi nyss hörde befunna till och med felaktiga. Om vi nu skulle inrätta en mängd nya folkskolläraryrkebefattningar och icke hava några kompetenta krafter till dem, vad gagnar det då till att inrätta de nya befattningarna? Det har upplysts om att redan nu saknas tusende lärare för att få anställning vid de befattningar, som redan finnas; varför skall man då inrätta flere, när de befattningar, som redan finnas, stå obesatta till följd därav att det icke finnes lärare, som kunna bli va anställda vid dem? Mig synes därför att denna fråga bör kunna uppskjutas, till dess de ekonomiska förhållandena bli va bättre än de nu äro och till dess man kan få ett antal lärare, som kunna finnas till hands att få anställning vid dessa nya befattningar, som inrättas, och till dess att vi få tillförlitliga uppgifter, å vilka vi kunna stödja oss när det gäller att fatta beslut i denna fråga.

Det har ock talats om skolgången och det är ju sant att den mångenstädes är bristfällig, men när det är fråga om den saken tror jag det kan tillämpas detsamma, som när det häromdagen gällde polisen, när den skall hålla ordningen vid makt. Det sades att det går bättre, om den visar foglighet, än om den begagnar bajonetten. Jag tror, att om en lärare ger en sådan undervisning, att den lär barnet veta vilken förlust det lider genom att försumma skolgången, skall det inverka på skolgången. Den lärare, som ger en sådan undervisning, behöver sällan klaga över bristande skolgång. Därför tror jag, att på den vägen blir skolgången mycket bättre än vad den skulle bli va, om skolrådet skulle komma och tränga in i husen med lagens bajonetter.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hulting: Till vad som förut är sagt i detta ärende finnes icke mycket att tillägga, men jag skall för min del be att få säga ett par ord, eftersom jag deltagit i utskottets behandling av saken.

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Av det samtal utskottet hade med representanter för folkskolöverstyrelsen fick jag den uppfattningen, att det första, som behöfdes, var en statistik huru skoldistrikten äro beskaffade, huru långt barnen hava till skolan, hurudan skolgången är o. s. v. En sådan bild har folkskolöverstyrelsen icke och hinner icke att lämna med tillgängliga arbetskrafter. Utskottet är ense om att arbetskrafter skulle behövas i detta fall, men anser att sådana skola erhållas på administrativ väg, men icke genom någon kommitté.

I stort sett är man ense inom utskottet att åtskilligt behöver göras, men denna förberedande statistik, som var det första behöfliga för att folkskolöverstyrelsen skulle kunna överblicka skoldistriktet i sin helhet, ansåg utskottets majoritet kunna anskaffas på administrativ väg och icke på kommittévägen, som minoriteten ville. Det är egentligen endast på denna punkt, som åsikterna skilja sig.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Staden er: Jag ber att få giva herr Borell det erkännandet, att när jag först fick i mina händer motionärernas framställning, kände jag vissa betänkligheter. Åtskilliga påståenden i motionen synas mig vara ensidiga och kanske överdrivna. Men sedan jag fick kännedom om andra kammarens betänkanke, har jag ändrat mening och i synnerhet har jag tagit intryck av det anförande, som i andra kammarens debatt hölls av kyrkoherde Rydholm. Denne erfarna skolrådsordförande har tillsammans med åtskilliga andra personer givit åt motionärernas förslag en bearbetning, som har utmynnat i ett beslut, som andra kammaren enhälligt fattade, och detta beslut finner jag vara förnuftigt och jag skulle därför vilja föreslå att första kammaren instämmer i andra kammarens förslag om en skrivelse i ärendet.

Jag skall i korthet be att få säga varför. En annan skolrådsordförande än den jag nyss nämnde har för ett ögonblick sedan i kammaren yttrat sig och i rakt motsatt riktning mot den, som företrädde av kyrkoherde Rydholm. Men det yttrande herr Meurling nyss hade synes mig giva tillfullo vid handen huru nödvändigt det är, att vi komma till någon slags planmässighet i dessa förhållanden. Det han talade om var exempelvis att genom nitälskan från vissa folkskolinspektörers sida åtskilliga kommuner betungats med stora utgifter på senaste tiden. Detta är väl om något bevis på att det gäller att skapa en planmässig handläggning av folkskolärendena, så att icke ryckvisa reformer äga rum, genom vilka de enskilda kommunerna här och var betungas över hövan genom skuldsättning. Det förefaller mig nödvändigt att det kommunala skolväsendet underkastas en undersökning i riktning mot att på lämpligaste sätt lätta de ekonomiska bördorna. Om herrarna tänka sig, huru dessa kommuner gå med sina gränser in i varandra, och fasthålla i hägkomsten, att var och en av dessa utgör ett enskilt skoldistrikt, som är skyldigt att inom sitt område sörja för skolhus etc., är det uppenbart att denna kommunala distriktsindelning för med sig uppförandet av ett större antal skolhus än som vore nödvändigt, därest det eko-

nomiska samarbetet emellan kommunerna ordnades på mera rationella grunder. Detta enda som exempel på vad en utredning i detta avseende skulle kunna åstadkomma. Det går icke an att i längden fortsätta med den planlöshet, som utmärker vårt kommunala skolväsende i synnerhet i ekonomiskt hänseende. Det blir både för dyrt och på samma gång för dåligt.

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

En annan sida av saken är skolgången. Jag har tjänstgjort i några år såsom kommunalfolkskolinspektör i ett av våra större stads-samhällen och under några år såsom statens folkskolinspektör i en landsbygd med 66 skoldistrikt. Jag har därvid mer än en gång haft tillfälle övertyga mig om huru nödvändigt det är att man tillgodose de många gånger berättigade kraven från föräldrars och målsmäns sida att få tjänster av sina barn i jordbruksarbete eller annan selsättning. Den nu gällande skolförfattningen är en enligt min mening bra mycket teoretisk och bra litet praktiskt lagd författning. Åtminstone beträffande de högre årsklasserna i folkskolan synes det mig att man skulle kunna genom en omläggning och en begränsning av skolåret och till äventyrs i samband därmed genom tillfogande av ytterligare ett skolår på det sättet tillgodose på samma gång skolans och undervisningens fordringar som ock målsmäns och föräldrars behov att få barnens tjänst. Men det är uppenbart att en sådan sak som denna kräver en grundlig undersökning. Att bevara det nuvarande tillståndet med skolgång på papperet och skolkning i månader blir en desorganisation och medför förakt för lagen, som ingalunda är att uppmuntra i vårt land.

Jag kom under en av dessa inspektioner i slutet av förra månaden för några år sedan till ett skoldistrikt. När jag infann mig i skolsalen var den full av sol och ljus men tom på barn. När jag såg ut genom fönstret upptäckte jag läraren, en nitisk lärare för övrigt, som gick och promenerade i sin trädgård. Jag beklagade för honom att jag råkat av misstag komma på en dag då skolan hade lov, men han svarade mig att det var ingalunda fallet, utan, sade han med ett visst ironiskt leende, skolan pågår alltjämt. Han berättade att han varje dag infann sig i skolan klockan 8 men intet barn infann sig. Jag hade naturligtvis intet annat att göra än att tillgripa den stränga procedur som en eller annan inspektör får lov att tillgripa, men jag erkänner nu sedan åtskilliga år förflutit efter denna tilldragelse, att jag gjorde det med motvilja, och jag erkänner, att barnens deltagande just då i föräldrarnas jordbruksarbete var befogat. Varför icke försöka en förnuftig lösning av detta problem?

Det finnes ock en tredje omständighet, som jag i all korthet skall beröra. Någon av de föregående talarna menade, att de bestämmelser vi hava för att taga reda på tredskande barn och målsmän skulle vara effektiva nog. Det har blivit bemött av en ärad ledamot av folkskolöverstyrelsen, och jag skall tillfoga att den lagstiftning som i första rummet skulle komma i fråga är den som handlar om barnavårdsnämnden och dess ingripande. Men det är kanske herrarna bekant från respektive hembygder att denna lagstiftning är en i hög grad slumrande lagstiftning. I huru många

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

skoldistrikt på landsbygden har man ens reda på barnavårdsnämnden? Orsakerna till att det gått så att denna förpuppning av barnavårdslagstiftningen ägt rum skall jag icke inlåta mig på. Vad jag sagt må emellertid vara nog för att styrka behovet av en grundlig eftersyn på detta område.

Emot den utredning, som här har föreslagits, har utskottet gjort huvudsakligen två invändningar. Den ena är att riksdagen skulle falla folkskolöverstyrelsen i ämbetet. Folkskolöverstyrelsen läser icke vara särdeles tacksam för utskottets värnande om dess ämbete och att döma av det yttrande som en ledamot av folkskolöverstyrelsen nyss haft skulle folkskolöverstyrelsen gärna se att första kammaren här ville fatta ett beslut i positiv riktning. Utskottet för sin del gör liksom en bugning emot det håll, där det tror att folkskolöverstyrelsen residerar, och säger att detta ämbete är ett stort och mäktigt ämbete och det klarar alltihop. Nej, det klarar i själva verket ingenting av det som nu påtalas, om icke riksdagen träder till. Det är så långt ifrån att folkskolöverstyrelsen kan utföra dessa saker ensam, att den tvärtom blir lamslagen, om riksdagen icke lämnar sin medverkan.

En av de ärade talarna har yttrat, att det som nu föreslås skulle vara tillsättandet av en större apparat, om jag förstod honom rätt, en större parlamentarisk kommitté med alla de olägenheter, som vi alla så väl känna till av dessa kommittéers verksamhet. Jag kan icke finna, att det är föreslaget. Mig synes det vara föreslaget, att en utredning skall igångsättas och att åt Kungl. Maj:t skall överlämnas att pröva hur denna utredning allra bäst bör kunna organiseras. Om Kungl. Maj:t skulle pröva, att denna utredning bäst försiggår på det sätt den ärade talaren tycktes mena, att folkskolöverstyrelsen erhåller nödiga krafter till förfogande för att verkställa denna utredning, är detta just vad som är tänkt och involverat i det beslut, som andra kammaren fattat.

Den andra invändning, som utskottet synes hava emot förslaget, är att den nuvarande tidpunkten icke skulle vara lämplig för en sådan planmässig undersökning av vårt folkskolväsen. Jag har, mina herrar, sällan hört något underligare. Nu då vi, efter vad som allmänt erkännes, stå inför en tid, när åtminstone för generationer avgörande utomordentlig tävlan mellan nationerna skall äga rum på det fredliga arbetets fält, då varenda nation behöver spänna och organisera alla sina krafter, när framför allt en liten nation som vår måste om möjligt mångdubbla sina krafter för att stå sig i denna internationella konkurrens — nu, säger utskottet, är tiden icke inne för en undersökning av detta viktiga ärende. Då undrar jag, när tidpunkten någonsin skall vara inne!

Enligt vad som blivit upplyst skulle med den — hur skall jag uttrycka mig — saktmodiga fart, som skolväsendets utveckling till bättre former i vårt land hittills haft, ungefär 60 år komma att förflyta, innan det normala tillståndet inträder. Jag har den mening, att dessa 60 år äro en alldeles för lång tid; vänta vi så länge.

då har tiden ridit oss förbi, och vi hava sannerligen ej råd att vänta så länge.

Det är, herr greve och talman, för mig något påkostande att göra opposition emot ett av mig så högt värderat utskott som första kammarens tillfälliga utskott. Detta utskott har under den nu pågående riksdagen visat sig äga mycken förståelse för behoven i samhället. Beklagligtvis har dock utskottet, ju mera riksdagen skridit framåt, saknat förmåga att omsätta detta sitt förstående i handling. Då även i dag den ärade ordföranden för utskottet har förklarat sig äga den största sympati för allt som innebäres i reservanternas framställning, kan jag emellertid icke underlåta att uttala min förmodan, att därest kammaren skulle vilja fatta ett positivt beslut, d. v. s. instämma i andra kammarens beslut, han och hans meningsfränder inom utskottet med ganska stor glädje skola hälsa ett sådant beslut, som står i överensstämmelse med deras hjärtans tankar och önskningsar.

Då alltså den föreslagna utredningen avser att ekonomisera skolväsendet på det för staten och kommunen billigaste sättet, att utbryta ryckvisa reformer emot planmässighet i framåtskridandet och då slutligen folkskolöverstyrelsen å sin sida med glädje och tacksamhet hälsar denna undersökning, vill jag, herr greve och talman, tillstyrka att första kammaren biträder andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr R o o t h: Det förefaller mig, som om reservanterna något alltför kraftigt understryka det påståendet, att svåra brister vidlåda vårt folkskolväsen och att farten i utvecklingen på detta område är synnerligen dålig. Det är en överdrift som jag menar man ej kan lämna alldeles obemött.

Min hembygd, Sunnerbo härad i Kronobergs län, eller det s. k. mörkaste Småland, omfattar 23 församlingar. I 16 av dessa församlingar hava under de senare 15 åren uppförts nya skolhus för högst betydliga kostnader. I en församling om 3,000 personer hava byggts skolhus för över 200,000 kronor, i en annan församling för över 100,000 kronor och i en tredje församling för över 100,000 kronor. I en av dessa församlingar fanns det för 15—20 år sedan endast två lärare; där äro nu tjugi lärare anställda.

Man kan således icke, synes det mig, med skäl påstå, att det är dålig fart i utvecklingen på detta område.

Herr Stadener nämnde, att man saknade kännedom om åtskilliga lagar, bland annat den om barnavårdsnämnder. Ja, det går så: när man får en massa nya lagar, måste följden bliva den, att man icke kan följa med dem, och de förbises i tillämpningen. Jag har den uppfattningen att om de lagar vi nu hava tillämpas med tillräcklig kraft, så skulle många av de brister, som nu onekligen vidlåda skolväsendet, kunna avhjälpas.

Herr talman, det var egentligen med avseende å reservanternas påstående om bristande fart i utvecklingen, som jag ville inlägga min gensaga.

Om åtgärder för folkskolundervisningens främjande.
(Forts.)

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.

(Forts.)

Herr Lindblad, Ernst: Att skolväsendets representanter här skola tala för utvidgat skolväsen torde ligga i sakens egen natur. Det är en gammal erfarenhet, att var och en söker maka under sin gryta.

Ur denna synpunkt och av denna orsak finner jag det också ganska naturligt, att herr Stadener ställde sig på den sidan. Jag undrar likväl om han icke därvidlag förbisett en skillnad, som faktiskt existerar i vårt land, nämligen skillnaden mellan land och stad. Det är lätt för stadssamhällena att bygga skolor, kanske också att få lämpliga lärarkrafter, och i synnerhet är det lätt för dem att fordra skolgång varje dag. Helt annorlunda förhåller det sig med landsbygden i vårt vidsträckta land med dess rikedom på mil. Och även om det här icke behöver vara fråga om mil, så är det åtminstone god tillgång på fjärdingsväg till skolorna ute på landsbygden.

Jag tror, att det är nödvändigt att vi landsbygdens representanter, som ock företräda produktionen i landet, tänka på, att det är av vikt, att man tidigt nog lär barnen nyttigt arbete och att det kanske befördrar lika mycket kunskapers inhämtande att de, när de hava långa vägar till skolorna, slippa gå den vägen var dag och nöta bort så väsentlig tid på vägen. Om de få gå varannan dag, kunna de ordentligare läsa över läxorna och få erforderlig tid på sig att smälta vad de möjligen inhämta i skolorna.

Jag skulle emellertid som sagt icke hava begärt ordet i denna fråga och förlängt debatten, men jag har i alla fall trott mig böra göra det, då jag ansett det vara nödvändigt, att man icke skulle låta bara alla magistrar och andra som stigit från magistergraden högre upp yttra sig, utan att man även borde låta det sunda bondeförståndet tala. Såsom exempel på vad målsmännen för detta tänka kan jag anföra, att jag fått en direkt uppfordran från en gammal man, som ville öka halvtidsläsningen och icke minska densamma.

Här talas om efterblivenhet och att man har 60 år att vänta, innan man finge fulltidsläsningen införd i hela vårt land. Jag får säga, att jag hoppas, att det skall dröja både 60 år och mera till — ja en hel evighet! Det finns nämligen sådana förhållanden och sådana orter i vårt land, där det absolut icke lämpar sig med heltidsläsning, och där tror jag att även anhängarna av all möjlig folkbildningsrörelse skola stanna inför de faktiska svårigheterna, för att icke säga omöjligheterna.

Herr talman, på samma gång jag ber att få uttala ett tack till utskottsmajoriteten för dess ståndpunkt i frågan, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Alkman: Jag tror att det kunde vara skäl i att påpeka några egendomligheter i ett och annat av de yttranden, som här fällt. Här sades exempelvis nyss av herr Rooth, att han tror, att det icke alls är behöfligt att påyrka vidtagandet av här ifrågasvarande åtgärder, därför att enligt hans erfarenhet utvecklingen på skolväsendets område är så rask inom Sunnerbo härad. Jag tvivlar

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

ingalunda på herr Rooths uppgifter därom. Men då statistikens siffror över huvud taget visa, att utvecklingen på förevarande område är ytterligt långsam i vårt land, måste ju därav framgå, att den är ännu mycket långsammare på andra håll än i Sunnerbo, och då är det ju av vikt att man får en utredning, genom vilken grunden kan läggas till en för hela riket gemensam planmässig utveckling av folkskolväsendet.

Här säger en annan talare på Smålandsbanken, herr Meurling, att han vill, att man skall komma med tillförlitligare uppgifter än de som äro givna i motionärernas framställning. Dessa tillförlitliga uppgifter som han önskar, hoppas jag, att han skall kunna få genom en sådan utredning, som reservanterna här påyrka, och även för herr Meurling bör alltså denna utredning vara eftersträvansvärd.

Herr Borell för sin del säger, att han har ingenting att invända, om det befinnes lämpligt att överstyrelsen får de arbetskrafter den behöver för att kunna åtaga sig det arbete, som kan vara nödvändigt för det ändamål, om vilket även han är med reservanterna ense. Men varför i all världen då motsätta sig att första kammaren i likhet med andra kammaren, som enhälligt varit med härom, också uttalar, att den för sin del är villig att på förhand tillstyrka, att sådana arbetskrafter beviljas?

Det yttrande här, som kanske förvånat mig allra mest, är herr Hultings. Han är medlem av utskottet och dess majoritet samt säger, att han för sin del icke kan finna det lämpligt att man för detta ändamål ställer till med en anordning sådan som en parlamentarisk kommitté. Nej, men han kan av slutorden i reservationen finna, hur reservanterna tänkt sig saken. Där står: »Hur det omfattande utredningsarbetet lämpligast skall organiseras — åtskilliga alternativ äro därvid tänkbara — det torde Kungl. Maj:t äga tillgång till den bästa sakkunskapen för att efter omprövning av frågan själv bedöma.»

Här har icke påyrkats någon kommitté. Jag ber att få erinra herr Hulting om att inom utskottet har någon kunglig kommitté för detta ändamål icke ens varit på tal; den har icke från något håll inom utskottet varit förordad, utan man har närmast tänkt sig, att den utredning, som vore behöflig, skulle åstadkommas i samverkan med folkskolöverstyrelsen.

Till sist vill jag säga, att utskottet i rätt väsentlig del har missuppfattat hela ställningen. För att motsätta sig utredningstanken pekar utskottet på den makt och myndighet, som folkskolinspektörerna hava; och utskottet gör detta på så sätt, att om första kammaren avslår den utredning, som här är begärd, måste utskottets yttrande helt enkelt anses innebära en uppmaning till folkskolinspektörerna att fara hårdhänt fram gentemot församlingarna för att få igenom de önskemål, varom utskottsmajoriteten är med oss andra ense. Följden av ett avslag skulle alltså bli den, att folkskolinspektörerna säkerligen på många håll skulle gå än hårdare fram än herr Meurling klagade över att nu är fallet.

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Just för att förhindra den ojämnheten att vissa folkskolinspektörer gå hårdhänt fram, under det att andra äro mera varsamma; för att förhindra allt det varom från många sidor ogillande talats; för att förhindra de olägenheter, som även utskottsmajoriteten vitsordar; för att förhindra folkskolväsendets forcering på vissa håll och fortsatta efterblivenhet på andra samt för att just få till stånd en sådan undersökning, varigenom det blir möjligt att åstadkomma ett över hela riket likformigt, planmässigt arbete till folkskolans bästa — för att åstadkomma detta är det som vi reserverar för enat oss med en fullkomligt enhällig andra kammare, där alla meningsriktningar, såväl från höger som vänster, varit eniga i denna fråga.

Jag ber därför, herr talman, att få på det varmaste vädja till denna kammare att icke säga nej till denna sak.

Herr Waldén: Efter de anföranden, som här hållits, dels av en ledamot utav folkskolöverstyrelsen, dels av andra vänner av ett förbättrat folkskolväsen, hade jag icke tänkt att begära ordet. Efter herr Lindblads anförande kan jag likväl icke underlåta att göra det.

Jag måste då först säga, att hans anförande var av den beskaffenhet, att det såvitt jag kan se, borde utgöra ett det kraftigaste argument för att denna kammare bör biträda andra kammarens beslut i frågan. När man nämligen från det hållet kan säga, att man hellre önskar, att halvtidsläsningen skall ytterligare utbredas i stället för att minskas, så tycker jag detta just visar, att en utredning behövs för att man skall kunna övervinna en sådan uppfattning, som nog icke är enastående för herr Lindblad, utan som nog tyvärr torde vara rätt allmän i vissa bygder, särskilt bland de större lantbrukarna. Just för att kunna övervinna en så borerad uppfattning av vad som i verkligheten gagnar folkupplysningen är det i hög grad önskvärt att få till stånd den utredning, varom här är fråga.

Det är icke blott en organisationsfråga, utan det är en ekonomisk fråga av stor räckvidd det här gäller att få utredd. Men varför icke besluta en utredning nu under folkskolöverstyrelsens ledning för att söka finna någon utväg att ekonomiskt kunna ordna det så i våra kommuner, att det blir möjligt att införa bättre skolförhållanden? Det är icke meningen att med ens avskaffa halvtidsläsningen, utan att så småningom, i den mån det är möjligt, ekonomiskt stödja kommunerna vid folkskolväsendets förbättrande. Vilka vägar man här skall gå fram på, är svårt att nu angiva. Jag vill för min del blott antyda en sådan: att större skoldistrikt, kanske landstingen såsom sådana, böra åtminstone i någon mån övertaga vissa av skolväsendets ekonomiska angelägenheter. Möjligen finns det även andra vägar att gå fram på, men en utredning är alldeles nödvändig för att man skall kunna komma till ett bättre resultat, därom är jag alldeles övertygad.

Jag vill också yttra ett par ord till herr Meurling. Han ansåg de nuvarande förordningarna och lagarna vara tillräckliga och på

stod, att ytterligare sådana icke behövdes. Jag hoppas då också, att de nuvarande författningarna hava gjort det möjligt för herr Meurling att i egenskap av skolrådets ordförande i Kristdala förbättra skolförhållandena därstädes i erforderlig grad. Jag erinrar mig, att det för några år sedan i detta hänseende var ganska dåligt, för att icke säga bedrövligt, ställt just på den platsen. Emellertid tycks herr Meurling anse, att dessa författningar i vissa fall gå så långt, så att man rent av bör ignorera dem, och detta finner jag vara ett något egendomligt uttalande av en skolrådsordförande. Han ansåg det nämligen vara bäst om skolråden icke ingrepe emot tredskande föräldrar. Det vore väl ändå egendomligt, om man icke någon gång skulle nödgas gå den väg författningarna anvisa. Jag vill visst icke, att man skall gå bryskt tillväga, men som sagt någon gång måste väl ändå skolråden ingripa för att få skolgången bättre.

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Till sist endast ett par ord. Det har redan av en föregående talare erinrats om betydelsen av att vårt folk under de närmaste tiderna gör sig dugligt och kraftigt för att med framgång upptaga tävlan i den fredliga kamp som efter kriget kommer att uppstå mellan nationerna. Jag vill också erinra om en annan sak, som särskilt denna kammare torde vara känslig för. — Vi se ett folk, som i dessa dagar pressas från alla håll till det allra yttersta. Varpå beror manne denna oerhörda motståndskraft som detta folk härvid presterar? Det har förr en gång sagts om det folket, att det var icke allenast dess arméer och fältherrar, som vunno segrarna, utan att det var dess lärare som också gjort det. Häri ligger måhända någon överdrift, men säkert är, att en av de faktorer som göra, att detta folk i denna tid kan visa en sådan underbar motståndskraft, det är den utmärkta folkundervisningen, som under många årtionden meddelats detsamma. Jag tror, att vi här ha ett stort föredöme att gå efter och söka göra vår folkupplysning minst lika bra som vad den är i Tyskland. Men då fordras också, att man i tid vidtager åtgärder härför. När det här endast gäller en utredning just för detta ändamål, tycker jag, att denna kammare borde kunna vara med därom, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rosén: Här har gjorts gällande, att det skulle vara beroende på kommunerna, att folkskolväsendet i vårt land är så dåligt. Jag vill erinra om, att detta dock icke alltid torde vara förhållandet. Jag ber att till stöd för detta påstående få nämna ett par exempel. Inom Västerbottens län beslöts för något år sedan inom flera kommuner, att man skulle väsentligen öka antalet folkskolor. Det var två kommuner, som beslöto att på en gång inrätta 10 nya folkskolor vardera. Det är ganska betecknande att i en av dessa kommuner, en lappmarkskommun, kyrkostämman ville inrätta flera folkskolor än dessa 10, som skolrådet föreslog. Men hur har detta beslut kunnat realiseras? Jo, det har naturligtvis icke kunnat realiseras, därför att staten har för få seminarier, så

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.

(Forts.)

att lärarkrafterna äro otillräckliga. Bristen på lärarkrafter uppgick år 1912 till icke mindre än 850. Och det lär förhålla sig så, att trots ökningen av seminariernas antal bristen på lärarkrafter likväl ökas.

Jag hade knappast väntat att i denna kammare, i denna upplysta kammare, få höra ett försvar — till och med från flera håll — för bibehållande av de halvtidsläsande skolorna. Jag representerar det län, där dessa skolor sorgligt nog förekomma i mycket stor utsträckning just på grund av brist på lärarkrafter. Det är icke kommunernas fel utan statens fel att 80 % av skolorna där äro halvtidsläsande. Det är emellertid icke bättre ställt i det län, som herr Meurling företräder: där är procenttalet av dylika skolor precis detsamma, eller 80 %. Icke mycket bättre äro förhållandena i det län, som herr Rooth representerar, ty där utgöra de halvtidsläsande skolorna icke mindre än 70 %, trots de stora kostnader som nedlagts på folkskolväsendet, enligt vad han upplyste.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Gelin: Såsom barnalärare skall jag be att få säga några få ord i den föreliggande frågan.

Det är med en viss beklämning man tänker på att ett så stort antal barn av landets skolpliktiga ungdom undervisas i halvtidsläsande skolor. Man förstår att behållningen av kunskaper därvidlag blir ganska ringa, och dessutom är det tydligt att den odling och skolning av tankeförmågan som skall bibringas genom undervisningen och som torde vara det allra viktigaste därvidlag, blir så begränsad, att då de unga träda ut i livet, de sakna nödiga förutsättningar att upptaga kampen för tillvaron. En halvtidsläsande skola förfogar icke över mer än tre à fyra månader på året. Därvid uppstår ytterligare ett minus därutinnan att vid varje lästermins början förflyta 14 dagar à tre veckor, innan barnen skaffa sig läroböcker och nödig undervisningsmaterial; därigenom minskas den effektiva undervisningstiden ytterligare. Härtill kommer mångenstädes en ganska dålig skolgång, även under den korta undervisningstiden och tidig avgång från skolan. Det är givet att detta är en stor brist i vårt folkskolväsen, som menligt inverkar på barnen och även på samhällsutvecklingen.

Det torde likväl hända att själva undervisningen såsom sådan icke är den mörkaste punkten i denna bristfälliga anordning. Folkskolan har också en annan stor uppgift, nämligen den uppfostrande och utvecklande. Då barnen nu i så stor omfattning icke få komma i åtnjutande av skolans ledning och fostran mer än omkring tre månader av året, så är det givet att den återstående delen av året äro de mer eller mindre lämnade åt sig själva. Under denna tid utvecklas, dels genom medfödda anlag, dels genom dåligt sällskap, mycket dåliga egenskaper som snart nog ställa de stackars barnen på det sluttande planet i andligt och moraliskt hänseende. Denna företeelse är allmänt känd. När det nu så ofta klagas över

ungdomens förvildning, frågar jag om vi vilja taga ansvaret på oss i detta hänseende. Jag tror att om vi vilja rannsaka oss i vårt inre och sälta oss in i frågans kärnpunkt, vi skola erkänna att det här är ett stort ansvar som vilar på oss och att det är av en viss betydelse att vi här vidtaga särskilda mått och steg.

Nu föreligger här ett spörsmål, vars lösning skulle i någon mån kunna snarast möjligt leda till gynnsamt resultat. I likhet med vad flera talare redan gjort ber jag att så varmt jag kan få vädja till denna kammares ledamöter att icke avslå kravet på en utredning i ämnet liksom att kammaren måtte stödja reservanternas förslag. I förhoppning därom ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nyström: Bland de många talare, som här yttrat sig i den föreliggande frågan, hava, såvitt jag kunnat uppfatta, icke mer än ett par stycken vågat uttala den meningen att allt är bra som det är. Alla de övriga hava i detta avseende mer eller mindre varit med om vad reservanternas uppgivit i detta stycke — och ibland dessa i främsta rummet utskottsmajoriteten. Den förklarar sig rent ut vara ense med andra kammaren i fråga om nödvändigheten av en omläggning av vårt folkskolväsen.

Såsom vi komma ihåg, är det ett ganska vanligt tal i vårt land att vårt folk äger så hög allmänbildning, att det är det mest bildade folket i Europa eller någonting i den vägen. Men är detta påstående så sant? Finns det i något land, där man har obligatorisk folkundervisning, en så dålig lag som denna, att hälften av landets barn endast få läsa tre år i stället för sex år, det vill säga bara hälften av den lagstadgade undervisningstiden? Detta är ju mycket kortare tid än som förekommer någonstädes på annat håll. Resultatet av denna bristfälliga folkbildning är också att icke i något annat land den stora massan är så lättledd — det må nu vara åt mormonismen eller åt Storm-Monsen-rörelsen eller vad det vara må — som just i vårt land. Folket har i allmänhet för liten bildning, ty att kunna läsa innantill är ingen bildning. Det är visserligen gott och väl att kunna läsa innantill, men om man icke genom skolstudier lärt sig älska läsningen, är konsten att kunna läsa icke mycket värd. Det har någon gång förr påpekats, att man i en svensk bondes hem mycket sällan träffar någon av våra stora författares skrifter; och varför? Därför att de flesta av våra lantbrukare fått nöja sig med denna bristfälliga tre års skolutbildning. En så låg undervisningstid finns, som sagt, icke någonstädes eljest, oavsett, att vi dessutom ha längre ferier än något annat land. Här måste göras en ändring, och jag kan icke se, att den kan göras på annat sätt, än utskottets reservanter föreslå. Om vi icke så att säga stöta till, kommer icke utvecklingen i gång. Utskottet, som nu också framhäver olägenheterna av nuvarande förhållanden, vill emellertid av åtskilliga skäl, som förebragts i diskussionen, icke göra någonting. Men om vi icke göra någonting i denna sak, blir icke heller någonting gjort, och vårt folk kommer

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Om åtgär-
der för folk-
undervis-
ningens främ-
jande.

(Forts.)

fortfarande att tryckas ned i kulturellt hänseende i jämförelse med andra folk. Vad innebär en sex års skolutbildning i Tyskland, Frankrike och överallt, där det förekommer en sådan obligatorisk stadga? Det innebär, att barnen verkligen undervisas i sex år med mycket mindre ferier än hos oss. Här återigen innebär det, att hälften av barnen undervisas tre år, oavsett skolkningar och långa ferier. Detta kan icke få fortsätta, ty då kommer vårt folk snart icke längre att kallas för ett högt bildat folk, utan måste sjunka ned till en helt annan grad av folkbildning.

Jag ber sålunda särskilt från dessa synpunkter, herr greve och talman, få yrka bifall till reservationen.

Herr Petersson, Alfred: Ja, herr greve och talman, jag begärde ordet för att i någon mån åtminstone förtaga det intrycket, att det endast skulle vara så, som min granne herr Lindblad sade, att det vore magistrar och stadsbor, som insåge behovet av ett förbättrat folkskolväsen och förbättrad folkundervisning i allmänhet. Jag har nu det intrycket och den erfarenheten, att man på landsbygden mer och mer vaknar upp över behovet av en förbättring. Jag vill visst icke neka, att man på många håll gör allvarliga ansträngningar för detta. Men det skulle vara underligt, tycker jag, om första kammaren skulle visa sig ha mindre insikt om behovet av att förbättra denna folkundervisning i allmänhet, som har denna oerhörda betydelse, som nu påpekats av andra kammaren. Kan det var möjligt, att första kammaren här skulle vilja sätta sig i en annan och sämre ställning enligt min mening, det vill säga visa, att den har mindre intresse för denna folkundervisning och mindre insikt, än man har i andra kammaren, om behovet av en förbättring på detta område?

Jag vill åtminstone för ögonblicket tro, att så icke skall vara fallet, och därför ber jag, herr greve och talman, få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindblad, Ernst: Ja, nog skulle det vara märkvärdigt, om riksdagen i år särskilt, när man har gått att besluta en så svår och krävande lag som den om civil värnplikt, när man föreslår, att våra värnpliktiga skola kallas till produktivt arbete och att vapenövningarna till och med skola uppskjutas för den skull, samt när man slutligen väckt fråga om, att barnen skulle särskilt få användas för behövt arbete inom jordbruket, att man då skulle av, jag vill säga, ett något högt drivet läroverks- och folkskolintresse avlåta en skrivelse i detta ämne. Det ena svär emot det andra.

Herr Nyström framhöll, att vårt folk mångenstädes icke har mer än kanske tre års folkskolundervisning i genomsnitt på detta sätt; det förekommer så mycket halvtidsläsning. Ja, men om man vill samtidigt räkna efter, huru många år vår ungdom får gå i de större läroverken och högre bildningsanstalterna, och därvid frånräknar de långa ferierna, som icke förekommit lika långa vid folkskolorna, då kanske man kan reducera även det årsantalet. Nej,

det är nog så, att varken lärarna eller barnen tåla vid att läsa alltjämt, utan behöva ledighet. Om man då behöver använda lång tid för att gå till och från skolan, behöves denna ledighet för landsbygdens barn i vida högre grad än fallet är i städerna. Och då man sålunda kan faktiskt bevisa, att även med det största intresse för folkskolans utveckling, det måste möta naturliga hinder att bara bygga skolor och skolor — ty man får varken lärare eller lärjungar i tillräcklig grad till dessa skolor — då tycker jag, att det är tämligen onödigt vid denna riksdag att avlåta en sådan skrivelse, jag upprepar det.

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

Det var en sunt tänkande man från landsbygden, vilken förstär att bedöma produktionens villkor i vårt land, som verkligt bekymrad skrev till mig och anhöll, att jag skulle göra mig till målsman för kravet på en utsträckt halvtidsläsning. Det förstär både jag och kammaren, att man icke kan gå den vägen. Men att skriva i onödan har denna kammare i alla tider varit rädd för, och det ber jag kammaren än en gång draga sig till minnes.

Herr Kvarnzelius: Jag blev något förvånad, när jag hörde den sista ärade talaren som skäl mot att avlåta en skrivelse åberopa, att riksdagen vore i färd med att antaga en lag om civil värnplikt? Vad har den saken med detta att göra? När den utredning, varåt den föreslagna skrivelserna syftar, är färdig, då skola vi väl för länge sedan ha undangjort den plikt, som begäres i den av honom nämnda lagen. Så pass många år veta vi ju, att utredningen tager. Nog hinna vi utföra och hämta oss efter det arbetet till den tidpunkt, då det kan bli fråga om att låta barnen få en något bättre skolutbildning. Jag har själv en personlig erfarenhet om, vad det betyder, när mast endast får halvtidsläsning. Jag har icke varit i tillfälle att åtnjuta annan undervisning, och jag har sedermera många gånger i mitt liv gjort en bitter erfarenhet om vad det vill säga att hava fått en så bristfällig folkskolbildning, och vilken tid det kostat mig att taga igen det försummade, det går givetvis icke så lätt, när man blir äldre. Jag tycker också, att det vore en skam för denna kammare, i fall den skulle motsätta sig detta och söka hålla tillbaka vad göras kan för att höja vårt folk på folkbildningens väg. När andra kammaren, där ledamöternas stora flertal är från landsbygden och vilka bäst känna, var skon klämmer, har begärt detta, skall då denna kammare, som är avsedd att representera den mera upplysta delen av befolkningen, sätta sig mot denna utredning?

Jag kan icke tänka mig möjligheten därav och ber därför få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindblad, Ernst: Jag undrar, om icke den siste talaren bevisade nästan för mycket, när han visade, att han utan någon folkskolbildning dock kommit fram till den bildning, som han här så många gånger givit prov på, och om man icke till och med kunde draga den slutsatsen därav, att det t. o. m. kunde ske in-

Om åtgärder för folkundervisningens främjande.
(Forts.)

skränkningar i undervisningen. Jag undrar, om det är så absolut säkert, att bildningen beror på läsedagarnas antal. Nej, resultatet kan nog faktiskt bli lika bra med halvtidsläsning, som med heltidsläsning. Det mesta beror på läraren och att barnen verkligen smälta vad de läsa.

Då den föregående talaren icke ville förstå, vilka jämförelser som erbjuda sig mellan å ena sidan den civila tjänsteplikten och å den andra folkskolegången, skall jag tala om, vilket för herrarna icke torde vara alldeles obekant, att trots man talar om en viss arbetslöshet i vårt land, råder det inom jordbruket ständigt brist på arbetare. I närvarande stund känner jag en lantbrukare, som för att få folk till att valla korna, ett så behöfligt arbete, nödgats vända sig till läraren inom kommunen med anhållan, att 2 av barnen skulle få tre dagars ledighet under sista veckan, bara därför att det icke fanns annan möjlighet. Att skicka ut äldre personer på ett sådant arbete vore ju ett användande överkvalificerad arbetskraft. Jag tror sålunda, att dessa båda saker mer hänga ihop, än den sista ärade talaren ville erkänna, men jag tror, att han förstår det mycket väl.

Därför vågar jag än en gång vädja till denna kammars praktiska förstånd och goda hjärta för såväl producenterna som barnen själva.

Herr Alkm an: Särskilt efter den siste ärade talarens andra anförande kan jag icke undertrycka ett av mig livligt känt behov att till honom å reservanternas vägnar uttala det allra hjärtligaste tack för den hjälp han givit oss för vårt yrkande i dag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindblad, Ernst*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den vid första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 25 anförda reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 25.

*Om åtgärder
för folk-
undervis-
ningens främ-
jande.
(Forts.)*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om utredning angående rikets lots- och fyrväsende m. m.

*Om utredning
angående
lots- och fyr-
väsendet.*

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Thore* väckt motion, nr 49, hade nämnda kammare på hemställan av sitt tredje tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en utredning angående rikets lots- och fyrväsende med beaktande av de utav utskottet framhållna synpunkter samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Ekelund*: Herr greve och talman, mina herrar! Som kammaren funnit, har andra kammaren bifallit en motion av herr *Thore*, i vilken föreslagits »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning angående rikets lots- och fyrväsende, omfattande huvudsakligen följande punkter: lotsplikten och i samband därmed storleken av lotsningsprovisionen och hemvägsersättningen, kostnaderna för lotspersonalens tjänstebåtar, anslaget för säkerhetsanstalter för sjöfarten samt lotsstyrelsens organisation i syfte att få handels-sjöfartens intressen bättre tillgodosedda, och för riksdagen framlägga de förslag vartill denna utredning kunde föranleda».

Nu har första kammarens första tillfälliga utskott hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut. Då ber jag få fästa kammarens uppmärksamhet på, att den lotsstadga, som nu gäller, är av riksdagen antagen så sent som år 1914. Därav följer, att denna stadga har kunnat tillämpas endast under två år, eller under åren 1915 och 1916, således under en tid, under vilken det icke har rätt vad man kan kalla normala förhållanden, utan endast under de trenne krisår, som vi haft att genomgå. Det är givet, att den erfarenhet, som man under dessa år kunnat förvärva, näppeligen kan vara ägnad att läggas till grund vid avgörandet, hur denna stadga verkat. Det kan därför vara möjligt, att de nu gällande bestämmelserna i vissa detaljer skulle kunna behöva underkastas en revision. Men då den tid, under vilken

*Om utredning
angående
lots- och fyr-
väsendet.
(Forts.)*

de nu gällande bestämmelserna kunnat tillämpas verkligen är alltför kort, och då man kan vara alldeles övertygad att, om någon ändring i dem skulle behöva göras, Kungl. Maj:t kommer att ha sin uppmärksamhet särskilt riktad på dessa förhållanden, tror jag, att det är alldeles överflödigt, för att icke säga olämpligt, att kammaren beslutar sig för en åtgärd, som skulle kunna ha till påföljd ett upprivande av ett beslut om en organisation, som är så nyligen införd.

Jag ber därför, herr greve och talman, få yrka avslag å utskottets förslag.

Herr Borell: Enligt utskottets uppfattning torde kravet på en omarbetning av lotsstadgan, särskilt vad beträffar lotsplikten, icke alltför lång tid kunna avvisas. Erfarenheten visar, att på grund av de bestämmelser, som finnas om lotsplikten, i stor utsträckning framtvingas byggandet av mindre fartyg under fyrtio ton. Skall en ändring av lotsstadgan i detta avseende vidtagas, torde detta icke såsom andra kammarens utskott ansett kunna ske utan samband med en reglering av lotsarnas avlöningsförhållanden.

Jag förstår emellertid, att det kan hava sina betänkligheter att nu ingå på denna fråga, då den erfarenhet, som förefinnes på detta område, är ganska kort. Såsom frågan nu ligger, har jag klart för mig, att det framställda förslaget icke kommer att av kammaren bifallas, men jag tillåter mig emellertid yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i frågan, fastän jag icke deltagit i den förberedande behandlingen.

Det är ju så, att samhällsutvecklingen nödvändiggör, att en hel del utredningar ske på olika områden. Vi hava nyss beslutat en sådan. Men när det gäller att stadga om löneförhållanden i en så pressande period som den nuvarande, får man verkligen se till, att man icke skriver till Kungl. Maj:t i ärenden, som kunna uppskjutas och ligga till sig. Det förefaller mig, som om detta alldeles givet kunde sägas vara fallet här, då det gäller den av 1914 års riksdag fastställda sista löneregleringen för lotsarna, och då sålunda, som herr Ekelund nyss nämnt, denna icke tillämpats mer än två år. Nu leva vi under förhållanden, då sjöfarten är särskilt uppdriven, och icke under normala förhållanden. Om man nu skulle taga itu med denna fråga och göra någonting åt saken, kunde man icke underlåta att bygga på dessa nuvarande förhållanden, men vad skall resultatet bli av att bygga på de förhållanden, som nu existera? När vi återkomma till normala förhållanden, blir det ju helt annorlunda. Då få vi ånyo taga till med utredning i frågan. Andra kammarens utskott har också känt det. Det har resonerat, särskilt på sidan 17 enligt referatet, att de smärre båtarna givetvis böra fritagas från lotsplikt och få denna lättnad. Men därefter säges det, att såsom motvikt mot det torde en höjning av lotstaxan för båtar med högre tontal böra komma i fråga. Men det säges vidare, att en sådan fri-

het för de mindre båtarna spelar den ekonomiska roll för lotsarna, att den icke lämpligen kan genomföras förrän efter normala tiders inträdande.

*Om utredning
angående
lots- och fyr-
väsendet.*

Ja, då hemställer jag, huruvida det icke kan vara lämpligt att inställa alltsammans, tills normala förhållanden inträda. Ty det har icke framförts något skäl, som talar för, att frågan är av den beskaffenhet, att den icke kan vila, tills normala förhållanden inträtt. Och i betraktande av, att de allmänna utredningarna ha så mycket annat att sysselsätta sig med, synes det mig, att man sannerligen icke behöver taga med sådant, som kan uppskjutas.

Jag yrkar därför avslag å utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes jämlikt föreliggande yrkande propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

*Om bestämmelser
mot
oskäligen pris.*

Genom en den 19 maj 1917 dagtecknad proposition, nr 367, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *David Norman* m. fl. väckt motion, nr 498, däri hemställdes, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i det i kungl. propositionen nr 367 framlagda lagförslaget, att även utsädespannmål skulle upptagas bland de uti 2 § i lagen angivna varor.

Utskottet hade i nu ifrågavarande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte i anledning av sagda proposition och den i ämnet väckta motionen för sin del antaga en i utlåtandet införd lag med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Dahl* på anförda skäl hemställt, att § 5 i lagförslaget måtte utgå, att ordningsföljden för följande paragrafer måtte därefter jämkas, samt att, vid godkännande av dessa yrkanden, fyra särskilda paragrafer måtte erhålla viss i reservationen angiven ändrad lydelse.

Om bestämmelser mot oskäligen pris.
(Forts.)

Herr Dahl: Herr talman! Det torde väl icke råda någon meningsskiljaktighet därom, att för så vitt på riksdagens medverkan ankommer, riksdagen beredvilligt lämnar alla de medel, som kunna erfordras för att ändamålsenligt bekämpa de missförhållanden, som yppa sig på livsmedelsmarknaden, särskilt beträffande tillgången på varor under dessa kristider. De medel, som Kungl. Maj:t förutsätter i föreliggande lagförslag, har jag emellertid för min del icke kunnat finna vare sig erforderliga eller ändamålsenliga. Jag skall icke gå in på någon detaljerad kritik av förslaget, så mycket mindre som jag nu i väsentliga delar har funnit mig till sist böra biträda det slut, vartill utskottet kommit. Men jag vill i alla fall icke låta denna lag här klubbfastas, utan att erinra om de mycket allvarliga betänkligheter, som såväl ur principiell som praktisk synpunkt måste möta mot en lagstiftning av den innebörd, som här ifrågasättes. Jag skall till bestyrkande av dessa betänkligheter inskränka mig till att återopå vad från sakkunnigt håll häri har blivit framfört. Kungl. Maj:t tillkallade förlidet år tre på området särskilt kvalificerade personer, tvenne dugande jurister och en nationalekonom, med syfte att åstadkomma den utredning, som skulle ligga till grund för en lagstiftning i detta syfte. Slutklämman i den utredning, som dessa sakkunnige lämnade ifrån sig, återfinnes i propositionen på sid. 49 och lyder sålunda:

»Såsom en sammanfattning av det resultat, vartill de sakkunniga vid den anbefallda utredningen kommit, torde alltså kunna anföras, att en lagstiftning i den ifrågasatta riktningen antagligen skulle bli va utan verkan för det åsyftade ändamålet och möjligen kunna medföra ett skadligt hämmande av nyttiga ekonomiska åtgärder.»

Föredragande departementschefen har ingalunda kunnat underkänna värdet av den erinran, som sålunda framkommit från de sakkunnigas sida. Han anför på sidan 8 i propositionen: »För min del anser jag det icke låta sig göra att med någon grad av säkerhet på förhand bedöma effektiviteten av en sådan lagstiftning.» — Han säger vidare: »De sakkunniga hava antytt möjligheten av att en lagstiftning i den ifrågasatta riktningen skulle kunna medföra ett skadligt hämmande av nyttiga ekonomiska åtgärder. I anseende till vad de sakkunnigas utredning härom innehåller, vågar jag icke förneka en sådan möjlighet.» Man ser sålunda, att det är med synnerlig tvekan med avseende på såväl effektiviteten som de skadliga biverkningarna av en sådan lagstiftning, som departementschefen har gått att tillstyrka i det föreliggande förslaget.

Jag skall emellertid beträffande den allmänna grundläggande bestämmelsen i 2 § härutöver be att få säga, att det förefaller mig, som om justitieministern i sin motivering velat giva en vidare räckvidd åt bestämmelserna i denna 2 §, än som enligt min mening skäpligen däråt bör givas. Folkhushållningskommissionens framställning avsåg att stävja en sådan prisstegring som medförde oskäligen vinst för köpmännen. Härom säger justitieministern: »Man bör vid avgörande av frågan, om försäljningen är brottslig från nu angivna synpunkt, taga hänsyn till alla de omständigheter, som böra beaktas enligt gängse rättsuppfattning — därvid vederbörligt utrymme bör

Om bestämmelser mot oskäliga pris.
(Forts.)

lämnas även åt den uppfattning, som inom handelsståndet är den allmänna. Att inskränka de omständigheter, som få inverka, till att avse endast den oskäliga vinsten synes ej lämpligt. Är marknadspriset en normal produkt av krigstidsförhållandena, kan det ej lämnas helt utom räkningen. Men ett marknadspris, som uppkommit genom t. ex. illojala lagringsmanipulationer eller jobbande mellanhänder får ej beaktas.»

Detta låter ju ytligt sett mycket rimligt och riktigt, men jag undrar, om icke ett sådant principuttalande kan innebära ett synnerligt äventyr vid tillämpning av denna lagstiftning såvida den skall läggas till grund för domstolens uppfattning. Jag skall anföra ett praktiskt fall. Förliden vinter förekom, såsom herrarna nog minnas, en mycket stark, successivt fortgående stegring på en förnödenhet, som brukas i varje hushåll, nämligen kaffe. Om en handlande skulle kunna tillgodose sina kunder, var han med nödvändighet hänvisad till att köpa kaffe till det pris, vartill det i marknaden kunde förvärfvas. Det är icke något tvivel om, att detta pris uppkommit genom olämplig lagring och obehöriga manipulationer av mellanhänder. Det torde ej kunna med fog påstås, att prisstegringen var »normal» ens under nuvarande förhållanden utan denna prisstegring måste betraktas som oskälig. Jag kan icke finna annat än, att en köpman, som tillhandahåller kaffe till antydda pris med rimligt pålagd handelsvinst eller kanske utan att räkna någon handelsvinst alls, skall kunna bli fast enligt denna lagstiftning. Jag tror, att det varit riktigare, om man angivit direktivet sålunda, att det skulle vara den skäligt begränsade handelsvinsten, som skulle vara normerande för frågan om tillämplighet av förevarande straffbestämmelser. Om denna lagstiftning i sina väsentliga delar kommer att av riksdagen godkännas, hoppas jag, att den måtte handhavas med omsikt och urskiljning så att icke sådana skadliga bieffekter komma att inträffa att den lojala handeln stäcket och att åtgärder, som verkligen äro nödiga för folkhushållningen icke komma att inhiberas på grund av den avskräckande inverkan denna lag kan få genom den svävande brottsbestämningen, som gör, att även lojala köpmän tveka om, vilka åtgärder de skola våga vidtaga i sin rörelse

Jag har gjort ett positivt yrkande i min reservation beträffande § 5 i lagen, och jag hemställer, herr talman, om bifall till det sålunda av mig framställda yrkandet att denna § skall utgå och att en viss jämkning vid bifall härtill måtte vidtagas. För min del kan jag icke finna, att ett så vittgående ingripande, som här ifrågasatts, bör medgivas administrativ myndighet. Jag vill gärna medgiva, att man under nuvarande förhållande kan hysa tilltro till att Kungl. Maj:t skall med all omsikt och försiktighet begagna ett så beskaffat medgivande, om det lämnas Kungl. Maj:t. Men denna lag är given för skiftande eventualiteter, och är ett så beskaffat medgivande icke ovägerligen nödvändigt för att bringa ordning och reda på förnödenhetsmarknaden, tror jag, att man bör ställa sig betänksam däremot. Ett sådant nödvång anser jag icke vara för handen. I förfoganderättslagen och maximiprislagen hava myndigheterna ett

Om bestämmelser mot oskäligen pris.
(Forts.)

fullt effektivt och tillräckligt medel att hålla missbruk tillbaka och lägga marknaden på lämpligt och ändamålsenligt sätt. Genom förfoganderättslagen kan Kungl. Maj:t sätta sig i besittning av alla förnödenhetsvaror och sedermera genom ransonering på de mellanhänder, som befinnas vara lämpliga, åstadkomma just den begränsning på åtskilliga områden av livsmedelsmarknaden, som här avses. Genom att tillgripa den utväg, som maximiprislagen erbjuder, kan Kungl. Maj:t eller underordnade myndigheter träffa de särskilda bestämmelser med avseende å handelns utövande, som äro erforderliga, och denna utväg har också inom särskilda samhällen i stor utsträckning kommit till användande.

Herr talman, jag ber alltså att få yrka bifall till min reservation med endast det tillägg, att jämväl uti slutbestämmelserna en följdjämknings måtte vidtagas, som jag av förbigående icke kommit att yrka i min reservation. Jag hemställer att orden: »Förordnande som avses i 1 §, samt förbud och annan bestämmelse, som enligt 5 § medelats» måtte förändras till följande lydelse: »förordnande som avses i 1 § 1 skall ej gälla längre» etc.

Herr statsrådet Stenberg: Herr talman, mina herrar! Det har, såsom den föregående talaren sade, varit med stor tvekan — jag erkänner det — som jag tillstyrkt den lagstiftning, som nu ligger på kammarens bord.

Den största svårigheten med stadganden sådana som dessa är, att brottsbestämningen måste bli mycket svag. Man har gjort försök att få den något så när konkretiserad, men dessa försök hava misslyckats. Skall man över huvud taget hava några föreskrifter, som med straff belägga tagande av oskäligen pris å viktiga förnödenheter, är det nog nödvändigt, att de avfattas så allmänt, som är fallet i det nu föreliggande lagförslaget. Trots de betänkligheter som detta måste uppväcka, och vilka jag ingalunda är blind för, har jag dock ansett, att, såsom förhållandena utvecklats sig i vårt land, det särskilt ur psykologisk synpunkt är av vikt att få till stånd en lag av det innehåll som föreliggande förslag angiver. Det är min förhoppning, att, även om lagen icke ofta kommer att tillämpas, själva tillvaron av densamma skall komma att verka därhän, att människor, vilka hava tendenser att på ett illojalt sätt utnyttja kristiden, skola känna sig något stävjade i sina förhållanden. Det är huvudsakligen detta som gjort, att jag trott, att man i allt fall bör gå till en lagstiftning på förevarande område.

Med anledning av vad herr Dahl yttrade i fråga om en passus i motiveringen, vill jag säga, att, då där uttalas, att ett marknadspris, då det uppkommit genom illojala lagringsmanipulationer eller jobbande mellanhänder, ej får beaktas, denna sats möjligen blivit något för kategorisk. I ett sådant fall bör man ju taga hänsyn även till andra omständigheter, som kunnat inverka på priset. Det gäller i detta liksom i alla andra fall, att en allsidig prövning av samtliga på frågan inverkan förhållanden bör ske, innan man tillämpar de straffbestämmelser, lagen innehåller.

Slutligen ber jag att i fråga om 5 §, som herr Dahl helt och hållet ville utesluta ur lagförslaget, få framhålla, att då, såsom herr Dahl också erinrade den rättighet att meddela förbud mot idkande av handel, som här är föreslagen, skulle tillkomma Kungl. Maj:t, (eller den Kungl. Maj:t därtill bemyndigar), man icke torde behöva befara, att denna rättighet blir tillgripen annat än i extrema fall. Man har visserligen, såsom herr Dahl nämnde, att tillgå andra lagar, vilka ofta kunna vara tillräckliga. Men nog kan man komma i en sådan situation, att det skulle var önskligt, att Kungl. Maj:t utan vidare kunde avklippa en verksamhet, som i synnerlig mån visar sig motverka det allmännas åtgärder beträffande folkhushållningen. Det är icke meningen, att man skall göra bruk av bestämmelsen annat än i undantagsfall. Jag tror därför icke, att någon fara är förbunden med att även denna 5 § får vara kvar i lagen, och jag hemställer till kammaren, huruvida det icke kan vara skäl att antaga förslaget i dess helhet, sådant det blivit av utskottets majoritet tillstyrkt.

Om bestämmelser mot oskäligen pris.
(Forts.)

Herr Gezelius: Jag har, herr talman, begärt ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan. Efter herr justitieministerns inlägg i frågan behöver jag icke med många ord närmare motivera detta mitt yrkande. Givetvis har icke heller utskottet med någon entusiasm anslutit sig till ifrågavarande lagförslag. Även vi, som tillstyrkt det, hava känt en mycken stark tvekan om effektiviteten av en lagstiftning sådan som den föreliggande. Men å andra sidan hava vi icke ansett oss kunna bestrida befogenheten av departementschefens uttalande därom, att ett tillförlitligt bedömande av effektiviteten icke gärna låter sig på förhand göra. Detta är dock det enda praktiska uppslag som givits för att söka med lagstiftningen komma de företeelser, den verksamhet till livs, som lagförslaget avser att inrikta sig på. Jag tror också, att rättskänslan kräver, att statsmakterna även på detta område göra försök i lagstiftningsväg. En riksdag, som antagit den gällande förfoganderättslagen och som i princip antagit den civila tjänstepliktslagen, behöver icke alltför ängsligt tveka, när i stort sett tillämpningen genom statens myndigheter av denna lag endast avser att drabba illojaliteten. De lagar vi förut hava gå ut över rättfärdiga och orättfärdiga med samma kraft.

Vad särskilt angår 5 § och dess följdbestämmelser, mot vilka den ärade reservanten riktat sig, tror jag, att man med allt fog kan säga, att de bestämmelser, den innebörd 5 § har kräves av den åskådningen som menar, att man bör söka göra allt vad möjligt är. Den mellanhandstrafik, beträffande vilken affärsmän vid skilda tillfällen rört sig med en sådan utomordentlig frihet och skaffat sig själva oskäligen vinst och därigenom vållat svårigheter för stora lager av befolkningen, måste man försöka på något sätt reglera. I Tyskland och Österrike har man gått radikalast till väga och krävt en auktorisering för varje handelsverksamhet på ifrågavarande område. Den granskningsskyldighet, som förutsättes för tillgripande av 5 §, skulle nog enligt mitt förmenande lyckligast anförtros endast åt

Om bestämmelser mot oskäligen pris.
(Forts.)

Kungl. Maj:t. Jag har inom utskottet sökt göra gällande den meningen, att bestämmelserna därom att samma befogenhet skall kunna överlämnas åt annan myndighet bort utgå, men med den ringa anslutning denna synpunkt vann inom utskottet fann jag icke skäl att avgiva någon reservation. Då herr Dahl såsom särskilt skäl mot 5 § åberopat den befogenhet staten äger enligt förfoganderätts- och maximiprislagarna ber jag endast få säga, vad som för övrigt framgår av propositionen, att en sådan befogenhet att ingripa i individuella undantagsfall givetvis möjliggör en mjukare tillämpning av såväl förfoganderätts- som maximiprislagarna. Dessa lagar kunna komma att drabba olämpligt, därför att man måste generalisera för att förhindra en trafik, som i själva verket bedrives endast av illajala mellanhänder. Bestämmelserna i 5 § äro därför i viss mån till gagn även på detta område såväl för den lojala och legitima affärsverksamheten som för den frihet, som tilläventyrs kan bevaras utan att tillgripa dessa stränga lagar om förfoganderätt och maximipris.

Herr Ingeström: Jag har ingen erinran att göra beträffande föreliggande lagförslag. Men jag kan i alla fall icke underlåta att påpeka, att det, om denna lag skall få någon effektivitet, är nödvändigt, att staten och de organ som staten har till sitt föfogande så att säga föregå med gott exempel. Nu har regeringen satt maximipriset på havre till 19 $\frac{1}{2}$ öre per kilogram och på kli till 17 $\frac{1}{2}$ öre, och det är väl meningen att dessa pris skola anses vara normerande för fodermedel. Men när folkhushållningskommissionen utbjuder och försäljer risfodermjöl, som måste anses mindre värt såsom fodermedel i jämförelse med havre och kli, till ett pris av 45 öre per kilogram och detta pris för konsumenterna kommer att gå upp till 50 öre per kilogram, så förefaller det mig och även andra, att folkhushållningskommissionen kommit att ganska nära tangera den förevarande lagens § 2, som säger, att den, som betingar sig vederlag, som han insett eller bort kunna inse vara med hänsyn till föreliggande omständigheter uppenbart oskäligt, straffes med böter från och med 25 till och med 10,000 kronor eller med fängelse från och med 1 månad till och med 1 år. Nu tror jag icke och vill icke heller, att det skall gå folkhushållningskommissionen så illa. Men jag har icke i alla fall kunnat underlåta att framhålla det betänkligen uti att staten själv laborerar med sådana fantasipris, att det under sådana förhållanden blir omöjligt att komma åt verkligt oskäligen pris.

Herr Dahl: Endast ett par ord med anledning av vad herr justitieministern anfört.

Det är ju riktigt, att man, om man är förvissad om, att Kungl. Maj:t i varje fall med den allra största försiktighet kommer att tillämpa § 5, icke behöver hysa mera betänkligheter, än man gjort mot vad denna lagstiftning i övrigt kan komma att medföra. Men det är dock så, att man, om man beaktar den svävande formuleringen

i § 5, där det stadgas att detta ingrepp bör ske gent emot en verksamhet, som »finnes motverka det allmännas åtgärder beträffande folkhushållningen», med en välvillig tendens i fråga om koncentration och socialisering av samhällsverksamheten kan komma därhän, att man i tämligen vidsträckt grad förbjuder en del affärsverksamhet. Man måste beakta att det här icke endast gäller livsförnödenheter utan även »beklädnadsvara eller annan dylik för människors uppehälle erforderlig förnödenhet». Och med detta i Kungl. Maj:ts skön lagda bedömande, huru den individuella verksamhet kan anses ägnad att motverka det allmännas åtgärder, är man här i själva verket inne på all handelsverksamhet; och lagen giver icke allenast den regering som nu sitter utan även kommande regeringar befogethet att granska, huru en handelsrörelse utövas. Om man vidare beaktar att det tillkommer icke endast Kungl. Maj:t utan kan jämväl tillkomma myndigheter som delegeras av Kungl. Maj:t — vilka dessa myndigheter komma att bli har man ingen kännedom om, det blir möjligen folkhushållningskommissionen och kanhända lokala myndigheter — att var i sin stad säga: Ni få lov att idka handel men ni får icke lov att göra detta — utan förpliktelse till motivering och, såvitt jag kan finna, utan klagorätt för näringsidkaren — så kan jag för min del, herr talman, icke vara med om denna §!

Om bestämmelser mot oskäligen pris.
(Forts.)

Herr Ödlund: Herr talman! Jag kan icke underlåta att med anledning av herr Ingeströms anförande få säga att, då man i denna lag skall införa bestämmelser som rikta sig mot dem som taga oskäligen pris, böra de i första hand rikta sig mot dem som taga 90 öre å 1 krona för risfodermjöl. Då folkhushållningskommissionen debiterar jordbrukare 45 öre, anser jag det vara ett skäligt pris jämfört med vad enskilda få betala till grosshandlare, och skulle det alltså inte finnas orsak att i det åberopade fallet döma folkhushållningskommissionen efter denna lag såsom herr Ingeström velat i sitt anförande påstå.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Dahl*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom vid utlåtandet fogade reservationen; med iakttagande därjämte att i de till lagförslaget hörande promulgationsstadgandena orden »samt förbud och annan bestämmelse, som enligt 5 § meddelats, skola» utbyttes mot ordet »skall».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna proposition på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahl* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 65, röstar

Ja;

Om bestämmelser mot oskäligen pris.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlå-tandet avgivna reservationen, med det av herr Dahl under överlägg-ningen föreslagna tillägg.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 23.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande och memorial

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående förbud i vissa fall mot användande av vilsele-dande varubeteckningar vid handel med födoämnen, samt

nr 67, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträf-fande lagutskottets utlåtande nr 59 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige dels ock två i ämnet väckta motioner,

bifölls vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av fjärde sammansatta stats- och lagutskottets memorial nr 5, med föranledande av kamrarnas skilj-aktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkrings-rådet dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om avlöning åt värnpliktiga, som fullgöra krigstjänstgöring vid vissa industriella eller andra anläggningar eller fartyg, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ifrågasatt
utvidgning av
flottans station
i Stockholm
m m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.; jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet av anförda orsaker hemställt, 1:o) att Kungl. Maj:ts proposition nr 296, angående utvidgning

av flottans station i Stockholm m. m. icke för närvarande måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2:o) att två inom andra kammaren väckta motioner, nr 462, av herr *Byström* och nr 477, av herr *Lindhagen* måtte anses besvarade genom vad utskottet i ärendet anfört.

Ifrågasatt utvidgning av flottans station i Stockholm m. m (Forts.)

Herr statsrådet *Hans Ericson*: Herr talman, mina herrar! Jag har icke kunnat undertrycka ett beklagande av att statsutskottet icke ansett sig hava haft tid att ägna detta viktiga ärende en saklig prövning. Såsom ärendet emellertid nu ligger, lär från min sida icke vara annat att göra än att uttala den förhoppningen, att då ärendet nästa år ånyo bringas under riksdagen, det måtte finna en tillfredsställande lösning, ty det kan icke utan stora vådor längre uppskjutas.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 195, i anledning av väckt motion angående avlöningen för till tjänstgöring inkallad reservpersonal tillhörande marinen;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen under punkt 18 av fjärde huvudtiteln, dels ock i särskild proposition gjorda framställning angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren ävensom i ämnet väckt motion;

nr 197, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader för år 1918; samt

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande ävensom i ämnet väckta motioner.

Anslag till arbetslöshetens bekämpande.

I en till riksdagen den 7 maj 1917 avlåten, till statsutskottet för förberedande handläggning överlämnad proposition, nr 360, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att för arbetslöshetens bekämpande, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp, utöver förut för ändamålet disponibla medel, av ytterligare 7,500,000 kronor.

Anslag till
arbetslöshetens
bekämpande.
(Forts.)

I sammanhang med förevarande fråga hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 57, inom första kammaren av herr *J. O. Ödlund* samt den andra, nr 138, inom andra kammaren av herr *L. Borggren*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta, att till de arbetare, som genom livsmedelsransoneringen blivit arbetslösa och icke kunde erhålla annat arbete, anslå nödiga medel, så att de, under den tid bröd- och sockerransoneringen påginge, skulle erhålla understöd av statsmedel, motsvarande de löner som innehafts, då de måst lämna sina platser, ävensom att understödets utbetalande skulle — vad det gällde bageri- och konditoriarbetare — ombesörjas av svenska bageri- och konditoriarbetareförbundet.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts föreliggande proposition samt herrar Ödlunds och Borggrens ovanberörda motioner måtte å extra stat för år 1918 för bekämpande av arbetslösheten i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 7 maj 1917 angivna samt av utskottet förordade grunder bevilja ett förslagsanslag, högst 11,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis redan under år 1917 utanordna erforderligt belopp.

Herr Ödlund: Då utskottet icke ansett sig kunna gå med på någon särställning i understödshänseende för de genom livsmedelsransoneringen arbetslösa yrkesarbetarna, hoppas jag, att då Kungl. Maj:t får rätt att i särskilda fall fatta sådana beslut, det måtte ses till, att dessa yrkesarbetare komma i åtnjutande av rikligare och frikostigare understöd än andra. Det är så, att här avses dock, att arbetslöshetsunderstöd skall kunna utsträckas så till vida, att Kungl. Maj:t skall kunna bevilja sådant, utan att kommunerna bevilja motsvarande belopp, samt att understödet kan höjas med en tredjedel.

Det förhåller sig så, att då dessa yrkesarbetare skola söka sig arbete inom andra branscher, där de icke äro yrkeskunniga, de måste nöja sig med lägre avlöning, än de hade förut, och även i sådana fall anser jag, att genom ett antagande av utskottets förslag Kungl. Maj:t har rätt att lämna understöd till fullt belopp, tills de bliva så kunniga, att de inom de nya verksamhetsområdena kunna få den fulla avlöningen. Kungl. Maj:t har också i propositionen särskilt nämnt och haft uppmärksamheten fäst på de grupper av arbetare, som jag talat om i min motion, nämligen de som genom livsmedelsransoneringen blivit arbetslösa, och under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att med understrykande av dessa punkter i utskottets motivering, få yrka bifall till förevarande utskottsutlåtande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade bestämmelser för trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds export av malm från Grängesbergs malmfält ävensom i ämnet väckta motioner.

*Om malm-
export från
Grängesbergs
malmfält.*

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, nr 362, samt med avslag å en av herr *C. I. Asplund* inom första kammaren väckt motion, nr 157, och en av herr *O. V. Stenudd* m. fl. inom andra kammaren avgiven motion, nr 490, måtte bekyndiga Kungl. Maj:t medgiva sådan ändring i bestämmelserna i 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena sidan, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, att trafikaktiebolaget berättigades att intill utgången av år 1918, utöver vad bolaget enligt berörda kontrakt ägde exportera, ytterligare exportera en kvantitet av intill femhundrafemtiotusen (550,000) ton malm från Grängesbergs malmfält, mot det att exporten under åren 1919—1932 inskränktes, så att den icke överstege fyrahundratjugu-femtusen (425,000) ton årligen.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herr *Asplund*, som ansett, att utskottet bort på angivna skäl hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och de av herr *Asplund* samt av herr *Stenudd* m. fl. väckta motioner bekyndiga Kungl. Maj:t medgiva sådan ändring i bestämmelserna i 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena sidan, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, att trafikaktiebolaget berättigades att intill utgången av år 1918, utöver vad bolaget enligt berörda kontrakt ägde exportera, ytterligare exportera en kvantitet av intill femhundrafemtiotusen (550,000) ton malm från Grängesbergs malmfält, varav trehundrafemtiotusen (350,000) ton borde, på sätt Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma, avräknas på den för kommande år genom förut gällande avtal bestämda brytningen, mot det att nämnda bolag medgäve staten rätt att utan hinder av det i sagda kontrakt av år 1907 stadgade förbudet för staten att före 1932, eventuellt 1937 års utgång bryta eller låta bryta järnmalm annat än för järn- eller ståltillverkning i Sverige, exportera intill 350,000 ton av den malm, som kunde komma att under 1917 och följande år brytas i Luossavaara, men ej kunde vinna avsättning till svenska järnverk.

Herr *Asplund*: Herr greve och talman! Den uppgörelse, som år 1907 träffades mellan å ena sidan staten såsom jordägare i de stora norrbottniska malmfälten och å andra sidan Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, hade till huvudsyfte en fördelning av de olika intressen, som staten såsom jordägare och bolagen

*Om malm-
export från
Grängesbergs
malmfält.*

(Forts.)

såsom inmutare hade beträffande Kiirunavaara och Gellivare malmfält men samtidigt sökte man genom en hel del bestämmelser tillgodose den svenska järnhanteringsintressen, som även voro berörda av frågan. Bland dessa villkor intog den inskränkning i exporten från Grängesbergs malmfält, som i sagda kontrakt bestämdes, ett mycket viktigt rum på grund av detta malmfälts läge i hjärtat av Bergslagen. Då nu föreliggande proposition avser ett lätande av denna exportinskränkning, gäller det att se till, om icke järnhanteringsintressen i någon mån böra erhålla en kompensations för denna eftergift åt bolagets exportintresse. Om man då granskar övriga villkor, som bestämdes i 1907 års uppgörelse till förmån för järnhanteringen, finner man, att en hel del malmfält i Norrbotten överlämnades av bolagen till statens disposition för att utnyttjas till järnhanterings förmån. Bland dessa är Luossavaara det, som ligger närmast till och som när som helst kan tagas i bruk, då det fordrar obetydlig anläggningskostnad och ligger på ett avstånd från järnväg av endast några hundra meter. Det anställdes också år 1907 en ingående undersökning av malmförhållandena i Luossavaara, som gav till resultat, vilket besannats av senare, på grundval av denna utredning gjorda utredningar, att där förekomma om varandra malmsorter, av vilka en del skulle kunna tillgodogöras med fördel för den svenska järnhanteringen, medan däremot andra på grund av mindre renhet äro olämpliga. Om man då vill bryta dem, som skulle kunna användas, måste man lägga upp de övriga på hög, därför att det uti 1907 års uppgörelse stadgades, att staten icke intill år 1933, om Kiruna och Gellivare malmfält då komma att inlösas av staten, eljest icke förrän år 1938, skulle få rätt till någon export från Luossavaara med flera malmfält. Då en rationell brytning icke kan igångsättas, utan att man får tillgodogöra sig all vid brytningen fallande malm, har det således genom detta villkor blivit omöjligt att taga ut någon malm från Luossavaara, och då i den nu föreliggande uppgörelsen en eftergift till förmån för bolagen skall göras, som närmast berör den svenska järnhanteringsintressen, anser jag för min del det vara fullt berättigat att i samma näringsintresse söka få en rättelse i detta ofördelaktiga villkor, som råkade komma in år 1907, och som omöjliggjort varje utnyttjande av de till statens disposition ställda malmfälten även för de i avtalet avsedda ändamålen. Jag har redan vid ett föregående tillfälle, den 2 juni, i en annan fråga, som rörde Luossavaara, framhållit vilka stora fördelar skulle kunna tillföras såväl den svenska fosfatindustrien som tackjärnstillverkningen, i fall en brytning i Luossavaara redan under den närmaste tiden kunde komma till stånd. Det lär vara för kammarens ledamöter bekant, vilken brist som för närvarande råder inom landet på fosforsyrade gödselmedel och likaså på tackjärn, särskilt för gjuterier, och vilka stora svårigheter som förefinnas för att få in dessa varor i Sverige. Den nu närmast tillgängliga delen av malmen i Luossavaara innehåller så mycket fosfor, att man med fördel skulle kunna uttaga fosforsyra ur densamma. Man skulle genom en anrikning av denna malm, enligt anställda laboratorie-

försök, få ett avfall med 25 à 30 % fosforsyra. Det föreligger sedan februari i år en framställning från Skånska superfosfat- och svavel-syrefabriksaktiebolaget att erhålla råvaror från statens norrländska malmfyndigheter för att vid redan färdiga fabriker omedelbart framställa fosforsyregödselmedel enligt redan fullt utarbetade metoder. Men för att kunna med ekonomisk fördel taga ut detta råfosfat ur Luossavaaramalmen, måste man hava avsättning för de stora kvantiteter av järnrisk men likväl oren slig, som falla vid anrikningen. Dessa kvantiteter uppgå till 3 à 4 gånger så stora mängder som det fosforrika avfallet. Skulle nu en brytning kunna komma till stånd genom avsättning för både sligen och det fosforrika avfallet, hade man en god del av den för höstbruket redan förefintliga bristen på fosforsyrade gödselmedel täckt. Beträffande behovet av gjuteritackjärn, har Porjus smältverk just i dagarna börjat tillverkning av sådant tackjärn, men har icke malm för mer än detta års smältning. Jämta den vid anrikningen erhållna järnriska sligen skulle vid brytningen erhållas en del mindre fosforrika malmsorter varav en del kunde användas vid Porjus till framställning av gjuteritackjärn, men större delen ej torde kunna avsättas inom landet. Om staten sålunda kunde erhålla en viss rätt att exportera den orena malm och slig, som skulle bliva över vid brytningen, skulle de båda omtalade industrierna genom möjliggörande av omedelbar brytning kunna få avsevärda mängder av råvaror redan nu, då de som bäst behövas.

Dessutom skulle av de renare malmsorter, som bleve åtkomliga vid en brytning i Luossavaara, nödig malm kunna tillhandahållas Porjus smältverk, som endast väntar på en sådan möjlighet för att omedelbart bygga flere masugnar, till vilka nödiga kraftbelopp, redan kontrakterats med Porjus kraftverk. Slutligen torde man ej böra bortse från den nettovinst staten vid en brytning i Luossavaara av t. ex. 300,000 ton per år skulle erhålla torde uppgå till minst halvannan miljon kronor eller ungefär lika mycket som statens nuvarande inkomst av sina aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag.

Nu säger utskottet, att man kan befara, att frågan faller, i fall ett sådant villkor, som i motionen föreslagits, skulle uppsättas. Som kammarens ledamöter behagade finna, har reservationen i betydande grad inskränkt omfattningen av den föreslagna exporträtten för staten, och jag skall här i korthet söka förklara anledningen härtill. Som man finner av den kungl. propositionen skola av de 550,000 ton, som man ifrågasätter få exportera från Grängesbergs malmfält under 1917 och 1918 utöver förut kontrakterade kvantiteter, 200,000 ton brytas i år på särskilda, av Kungl. Maj:t fastställda villkor. Man kan då tänka sig, att det beträffande dessa skulle vara olämpligt, om riksdagen komme med ytterligare villkor. I reservationen har jag därför helt och hållet bortsett från denna del av exportökningen. Men sedan förekommer det en annan post på 350,000 ton, som närmast skulle avse brytningen under år 1918. Mot denna exportökning har Kungl. Maj:t föreslagit en motsvarande

*Om malm-
export från
Grängesbergs
malmfält.*

(Forts.)

Om malm-
export från
Grängesbergs
malmfält.
(Forts.)

minskning uti kommande års exporträtt från Grängesberg. I reservationen har jag också inskränkt det krav, som jag ville hava uppställt, för statens räkning, ifrån att omfatta ett totalt frigivande av exporträtten från statens alla fyndigheter till att omfatta endast motsvarande kvantitet, 350,000 ton, ifrån Luossavaara malmfält. Med denna inskränkning kommer det villkor, som staten skulle förbehålla sig, att bliva identiskt lika den fördel, som skulle tillerkännas Grängesbergs malmfält beträffande dessa 350,000 ton. Om nämligen, såsom jag också förutsatt, Kungl. Maj:t icke skulle avräkna någonting på bolagens exporträtt under de första åren utan uppskjuta avräkningen till lämplig tid, exempelvis då statens önskränka exporträtt beträffande dess egna malmfyndigheter inträder, d. v. s. till 1933 eventuellt 1938.

Nu har det beträffande denna export av 350,000 ton under år 1918 från Grängesbergs malmfält framhållits, att den är nödvändig, ty eljest måste antalet arbetare i Grängesberg vid 1918 års början nedsättas med ungefär 300 man. Ja, under kriget har arbetarstammen i Kiiruna nedgått med mellan 5- och 600 man, utan att det föranlett någon framställning från bolagets sida. Och enligt uppgift kommer man även efter den ökade brytning, som inträder efter krigets slut, icke att på långt när nå upp till förutvarande arbetarantal på grund av att en mängd elektriska malmskopor och andra arbetsbesparande anordningar införts. Men om man finge en brytning i Luossavaara till stånd, skulle man kunna avhjälpa detta missförhållande, som är till jämförelsevis mycket större skada för Kiiruna gruvsamhälle, som uteslutande existerar på gruvbrytningen än vad en nedsättning i arbetarstammen i Grängesberg skulle bliva för detta samhälle. Jag anser för min del, att såväl staten som de respektive gruvbolagen hava lika stor skyldighet att säkerställa *båda gruvsamhällenas bestånd*. Då nu den ifrågasatta exporträtten för staten icke skulle medföra större export från statens fyndigheter än på sin allra högsta höjd ett par procent av en export, som enligt redan förut ingångna kontrakt äger rum från bolagens fyndigheter, kan jag icke finna, att bolagen skulle kunna åsamkas den ringaste ekonomiska förlust genom ett medgivande till denna export från statens fyndigheter. Och jag kan heller icke finna annat än att det bör vara bolagen angeläget att undanröja det förut av mig berörda missförhållandet, som gör, att staten icke alls kan utnyttja de malmfält, som erhöles 1907 för att tillgodose järnhanteringens intressen. Och då vidare bolaget onekligen har stor vinst på att under nuvarande höga malmpriser i förskott taga ut utom dessa 200,000 ton även ifrågavarande 350,000 ton samt jag tillika tager för givet, att en ny framställning om ökad export från Grängesberg under 1919 och följande år skall framkomma från bolagen och det vid sådant förhållande synes vara angeläget för bolagen att genom tillmötesgående av statens intressen *nu* underlätta en sådan framtida ökning av exporten för dem själva, kan jag icke finna, vilka *rimliga* skäl som skulle kunna föranleda, att nu föreslagna uppgörelse skulle tillbakavisas av bolagen, därest man vid den-

samma som villkor fästade den ringa eftergift till statens och bergshanterings fördel, som jag här påyrkar.

Jag förstår, att det icke tjänar mycket till att här yrka bifall till reservationen, då denna redan fallit i andra kammaren, men jag har icke kunnat underlåta att framhålla de synpunkter, som legat till grund för min reservation och jag får rikta en vördsam hemställan till regeringen att vid de förhandlingar, som helt visst snart komma att upptagas om en ytterligare ökning av exporten från bolagens malmfält man redan vid förhandlingarnas början bör försöka få igenom det medgivandet att staten skall få fri förfoganderätt över sina malmfyndigheter. Jag yrkar bifall till reservationen.

*Om malm-
export från
Grängesbergs
malmfält.
(Forts.)*

Herr Strömberg: Herr greve och talman! Det förhåller sig ju så som den föregående talaren också nämnde, att när kontrakt år 1907 uppgjordes mellan staten och Luossavaara—Kiiruna-vaara aktiebolag, varigenom staten förvärvade sig en betydande andel i bolagens egendom, intogs en bestämmelse i detta kontrakt av innehåll, att det stadgades förbud för staten att före 1932, eventuellt 1938 bryta järnmalm för export ur dessa malmfält. Nu har visserligen den ärade talaren yttrat, att detta villkor »räkade» komma in i kontraktet, men denna uppgift är ett fullkomligt misstag av honom. Tvärtom var det ett villkor av den allra största betydelse som det särskilt hölls på från bolagens sida.

Nu menar motionären, att sedan det av vissa anledningar blivit ifrågasatt, att Grängesbergsbolaget skulle under år 1918 tillåtas att fortfarande bibehålla den brytning, detta bolag för närvarande bedriver i Grängesberg, men som bolaget är skyldigt att minska till 425,000 ton, mot att nödgas avräkna viss kvantitet malm under de kommande åren, tills denna ökade brytning bleve betäckt, skulle vi dessutom uppsätta det villkoret, att staten skulle få rätt att vid malmbrytning däruppe från sina gruvfält även exportera malm.

Det har emellertid synts utskottet ganska orimligt att fästa ett sådant villkor vid ett så provisoriskt förslag om ökning som här blivit ifrågasatt. Utskottet har dessutom pekat på, att Kungl. Maj:t utan tvivel kommer att taga upp denna fråga i alla fall på grund av riksdagens redan fattade beslut om att söka åstadkomma tillverkning av fosfatgödselämnen, varigenom råvara måste anskaffas.

Skulle det nu vara så, som herr Asplund säger, och jag har anledning att tro, eller att en sådan brytning icke kan bli lönande, om icke den malm eller mull, som då faller såsom ett slags biprodukt vid tillverkningen på samma gång får exporteras, ligger det väl bra nära till hands att antaga, att Kungl. Maj:t då inleder underhandlingar med bolagen om de villkor, på vilka en sådan export kan ordnas. Men för närvarande torde det väl vara som sagt nästan orimligt att uppställa det villkor, herr Asplund ifrågasatt.

Jag kan icke se, att likheten såsom han säger skulle bli full-

Om malm-
export från
Grängesbergs
malmfält.
(Forts.)

ständig, om Grängesbergsbolaget får under ett år bryta denna kvantitet malm, som under de närmaste åren skulle så att säga återbördas, men detta skulle ha den påföljd att staten skulle berättigas att redan nu i förtid bryta den malm, som staten eljest icke fått bryta förrän år 1938.

Jag yrkar, herr greve och talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Asplund: Jag vill endast i anledning av statsutskottets ärade vice ordförandes yttrande, att han icke kunde finna någon likhet mellan den begärda exporträtten för staten och Grängesbergsbolagets rätt att i förskott exportera 350,000 ton malm, säga, att om man bestämmer, att avräkningen skall börja samtidigt som statens oinskränkta exporträtt över dess egna malmfält inträder och man begränsar statens exporträtt till samma tontal, så kan jag verkligen icke finna annat än att likheten mellan båda villkoren är *fullständig*. Däremot förefinnes onekligen en stor skillnad i det sätt varpå å ena sidan bolagens och å andra sidan statens och järnhanterings intressen blivit bevakade.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Asplund vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. vissa
utgifters upp-
förande å
riksstat.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 201, i anledning av väckta motioner angående uppförande å riksstat av vissa utgifter: m. m.

I anledning av dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 24, av herr *C. G. Ekman* och den andra inom andra kammaren, nr 94, av herr *E. A. Nilson* i Örebro, dels ock motionerna inom första kammaren, nr 108, av friherre *K. Langenskiöld* samt inom andra kammaren, nr 353, av herr *E. Kristensson* och nr 359, av herr *E. A. Nilson* i Örebro, hade utskottet i föreliggande utlåtande på angivna grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att de medel, som av innevarande riksdag redan ställts eller kunde komma att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande att användas såsom rörelsekapital för av kristiden föranledd statsverksamhet, skulle uppföras å tilläggsstat till riksstaten för år 1917;

b) hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för 1918 års riksdag framlägga förslag till tilläggsstat till riksstaten för samma år, upptagande samtliga de anslagsbelopp, vilka komme att äskas att utgå under nämnda år; samt

c) hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verk-

ställa fullständig utredning angående frågan om omläggning av budgetåret till tiden 1 juli—30 juni eller annan i förhållande till tiden för riksdagens normala avslutande lämplig tidsperiod ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill sagda utredning kunde föränleda.

*Ang. vissa
utgifters upp-
förande å
riksstaten.
(Forts.)*

Friherre Beck-Friis: Herr greve och talman! Föreliggande statsutskottsbetänkande handlar egentligen om godkännande av det sätt, på vilket statsutskottet tänkt sig, att de under krigstiden uppkomna mera ovanliga utgifterna, huvudsakligen förskott, skola komma att upptagas i budgeten. Mot detta statsutskottets förslag har jag för min del ingenting att erinra och kommer således icke att mot utskottets kläm göra någon som helst hemställa.

Jag begärde ordet egentligen endast för att få lämna ett par upplysningar. Det står nämligen i utskottets yttrande, »att vid anvisningarnas meddelande någon plan för deras täckande icke föreläggat». Vad då angår de förskott, som under åren 1914, 1915 och 1916 utanordnats för livsmedelsregleringen och livsmedelsanskaffningen, är det ganska klart, att man icke tänkt sig någon särskild plan för dessa förskotts täckande, då man under dessa tre år haft grundad förhoppning om att de genom försäljningarna inflytande inkomsterna skulle fullt täcka de för inköpen anvisade förskotten d. v. s. regeringen beräknade att dessa statens livsmedelsaffärer skulle kunna skötas och avvecklas utan förlust för staten. Att under de första krigsåren detta gått lyckligt, ber jag att få bevisa därmed, att vid det bokslut, som av livsmedelskommissionen uppgjordes vid 1915 års utgång över rörelsen under åren 1914 och 1915 framgick, att en behållning uppstått av 276,037 kronor 95 öre. Om kriget varit slut med år 1915, hade följaktligen icke endast förskotten varit täckta, utan staten hade till och med haft någon vinst av denna sin livsmedelshandel. Under år 1916 äro förhållandena visserligen icke lika lyckliga, och detta på grund därav, att då frakterna stego, kunde icke alla importerade spannmålslaster säljas till det pris, som de betingat i inköp, utan måste priset reduceras. Härigenom uppstod för staten en förlust, som under år 1916 utgjorde 3,533,114 kronor 29 öre. Emellertid hade som bekant 1916 års riksdag till Kungl. Maj:ts förfogande ställt de medel, som inflöto genom den s. k. tonnageskatten, för att dessa medel skulle användas till prisreglering på livsmedel, särskilt sådana som på grund av allt för höga frakter skulle ställa sig dyrare än beräknat var. Om jag då drager ifrån vad som till och med år 1915 lämnats i vinst från den förlust, som uppkom å livsmedelshandeln, särskilt spannmålshandeln under 1916, uppstod således vid 1916 års slut en brist av 3,257,076 kronor 34 öre, och bestämde Kungl. Maj:t, att denna brist skulle täckas genom motsvarande belopp av tonnageskattemedlen. Den 1 januari 1917 fanns därför ännu icke för staten på livsmedelskontot någon som helst förlust, som icke var täckt. Däremot stodo fortfarande förskottsmedlen ute såsom förlag för den fortsatta handelsrörelsen.

Ang. vissa
utgifters upp-
förande å
riksstat.
(Forts.)

Från och med detta års ingång har emellertid hela denna fråga kommit i ett helt annat och mycket svårare läge, särskilt genom det sätt, varpå vår spannmålshandel till följd av sjökrigets skärpning nu blivit om jag så får säga fastlåst, och det var ju därför, som Kungl. Maj:t dels i statsverksproposition till innevarande års riksdag först begärde 24 miljoner kronor till prisregleringar, och därefter hava propositioner både från den föregående och den nuvarande regeringen inkommit, däri begärts ytterligare förskottsmedel. En del medel, som under förra året ntanordnats i förskott, men icke beräknas kunna komma att återinflyta till statskassan — jag vill minnas särskilt något belopp för bränsle-regleringen — voro då avsedda att täckas av dessa 24 miljoner, som i statsverkspropositionen begärdes. Således inser jag ju fullkomligt hela denna frågas läge, och jag inser också det lämpliga i, att statsutskottet nu förfar så, som statsutskottet tänkt förfara. Och jag är övertygad om, att kammaren kommer att godkänna detta.

Med mitt yttrande nu har jag endast velat visa, att hade kriget varit slut under år 1915 eller år 1916, då hade också de förskott, Kungl. Maj:t utanordnat för livsmedelshandeln, kunnat, utan förlust för statsverket, annat än i den mån tonnageskattemedlen, som därför voro av riksdagen anvisade, tagits i anspråk, till statskassan återredovisas.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu ifrågakvarande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 65, angående förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst åtnjuta avdrag för erlagd tonnageavgift, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande nr 68, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 1 § i lagen om servitut den 14 juni 1907, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och godkändes

statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 1, angående regleringen av utgifterna under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna; samt

nr 3, angående regleringen av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet; ävensom

bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m., i vad densamma avser ändring i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggspension i visst fall till förste innehavaren av presidentbefattningen i försäkringsrådet;

nr 323, i anledning av väckta förslag om bemyndigande för Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa att upplägga ett premieobligationslån;

nr 324, om beredande åt prästerskapets änke- och pupillkassa av rätt till ytterligare ett års behållen inkomst av vissa befattningar; samt

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa å extra stat upptagna befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.:

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till aktiebolaget Porjus' smältverk av rätt att inom utmålet Valerius å Luossavaara malmfält bryta viss mängd malm ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18, 33 och 59 §§ i stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av kronoegendomen Hunnebo nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för inköp av bränntorv för statens räkning;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande vid Alnarps egendom av en institutionsbyggnad för professor N. H. Nilsson-Ehles ärftlighetsforskning m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad användning av ett till anordnande av jägmästarbostäder av riksdagen anvisat belopp;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående änd-

ringar i villkoren för lån från lånefonden för inköp av ädla avelsston m. m.;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1916 års avkastning av statens hästavelsfond;

nr 337, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning, i vad angår jordbruksärendena, ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för 1917 års bränselekommissions vedanskaffning under innevarande år ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från täckdikningslånefonden;

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från norrländska nyodlingsfonden;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statsbidrag till lantrbruksskolor ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner angående driftkostnader under år 1918 för statens domäner ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre skogsundervisningen och skogshushållningen i allmänhet m. m.;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.;

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 11 under nionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, dels ock i punkt 19 framställda förslag i fråga om utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna;

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en extra tjänsteman hos lantbruksstyrelsen samt till jordbrukskonsulenter och jordförmedlingsbyråer;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anordnande av spannmålslagerhus och fryshus; samt

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från allmänna nyodlingsfonden.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 83, angående omorganisation av fögderiförvaltningen och lönerreglering för tjänstemännen därstädes m. m.;

nr 84, angående brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande ävensom i samband därmed stående frågor;

nr 85, angående rigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1917 åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 86, angående ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande m. m.;

nr 87, angående förslag till lag om överflyttande å landsfiskal av kronofogde åliggande bestyr m. m.; samt

nr 88, angående ändrad lydelse av 4, 34, 35, 44, 45, 50, 52, 55, 63, 64, 70 och 80 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Anmälades och bordlades:

statsutskottets utlåtande nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av kredit för bedrivande av statens verksamhet i fråga om meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara jämte en i ämnet väckt motion; samt

bankoutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension.

Justerades sexton protokollsutdrag för denna dag, varefter kamarens sammanträde avslutades kl. 2,49 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna
